

Företagsekonomiska institutionen
EKONOMIHÖGSKOLAN
LUNDS UNIVERSITET

Magisteruppsats
November 2004

Förändringen i Förmånsrättslagen

Och dess strukturella effekter på bankers kreditgivning

Handledare
Susanne Arvidsson

Författare
Linda Ahlfors
Ola Grönquist
Anna Lindström

SAMMANFATTNING

- Uppsatsens titel:** Förändringen i förmånsrättslagen – Och dess strukturella effekter på bankers kreditgivning
- Seminariedatum:** 2004-11-30
- Ämne/kurs:** Finansiering, 10 poäng, Magisteruppsats
- Författare:** Linda Ahlfors, Ola Grönquist & Anna Lindström
- Handledare:** Susanne Arvidsson
- Fem nyckelord:** Förmånsrättslagen, kreditgivning, kreditbedömning, finansieringsproblem, factoring.
- Syfte:** Vårt syfte är att kartlägga och utvärdera de konsekvenser som förändringen i Förmånsrättslagen förväntas få på bankers kreditgivning; väntade strukturella förändringar vad gäller dess kreditbedömning, kreditformer samt kunder.
- Metod:** Vår metod är av kvalitativ karaktär och vår ansats är att beteckna som deduktiv. Vi har genomfört personliga intervjuer med representanter för Sparbanken Finn, Nordea, Färs och Frosta Sparbank, SEB, Handelsbanken, Skånes Provinsbank och Föreningssparbanken. Dessutom har intervjuer genomförts med de olika bankernas finansbolag samt med fristående factoringbolag.
- Slutdiskussion:** Strukturella förändringar i bankers kreditgivning är att vänta till följd av den genomförda förändringen i Förmånsrättslagen. Ännu större fokus på företags återbetalningsförmåga samt en övergång till andra kreditformer, framförallt factoring, är att vänta. De företag som uppvisar en relativt hög risk för fallissemang och har svårigheter med användning av de alternativa kreditformerna kommer inom överskådlig framtid antagligen få se sina kreditmöjligheter reducerade. På längre sikt är dock en sådan slutsats svår att dra, då anpassning i såväl kreditbedömning som kreditformer är att vänta.

Title: The change of the Law of priority- and its structural effects on banks' granting of credits

Seminar date: 2004-11-30

Course: Master thesis in business administration, 10 Swedish credits (15 ECTS), Finance

Authors: Linda Ahlfors, Ola Grönquist & Anna Lindström

Advisor: Susanne Arvidsson

Five key words: The Law of priority, granting of credit, credit rating, credit scarcity, factoring

Purpose: Our purpose is to map and evaluate the consequences of the change of the Law of priority on banks' granting of credit; expected structural changes of their credit rating, credit forms and clients.

Methodology: The method is of qualitative character and our projection is to denote as deductive. We have accomplished personal interviews with representants from Sparbanken Finn, Nordea, Färs och Frosta Sparbank, SEB, Handelsbanken, Skånes Provinsbank och Föreningssparbanken. We have furthermore accomplished interviews with finance companies linked to the named banks and detached factoring companies.

Conclusions: Structural changes in banks' granting of credit are to be expected as a consequence of the implemented change in the Law of priority. Increased focus on the risk of bankruptcy and a transition to other credit forms, predominantly factoring, are expected. Companies showing a high risk of bankruptcy and difficulties in the use of alternative credit forms will probably within the foreseeable future get their possibilities to obtain credit reduced. In the longer run is however such a conclusion hard to draw, since adjustments in as well credit rating as credit forms are to be expected.

Innehållsförteckning

INLEDNING	6
1.1 BAKGRUND	6
1.2 PROBLEMDISKUSSION	8
1.3 SYFTE	9
1.4 SYFTETS PRAKTISKA OCH TEORETISKA RELEVANS	9
1.5 AVGRÄNSNINGAR	10
1.6 DISPOSITION	11
METOD	13
2.1 TILLVÄGAGÅNGSSÄTT	13
2.2 URVAL AV RESPONDENTER	14
2.2.1 Banker	14
2.2.2 Finans- och factoringbolag	14
TABELL 1: I STUDIEN INKLUDERADE BANKER OCH FINANSBOLAG	15
2.3 SYNSÄTT OCH ANSATSER	15
2.3.1 Forskningsansats	15
2.3.2 Undersökningsansats	15
2.3.3 Undersökningsform	16
2.3.4 Generaliserbarhet	16
2.4 DATAINSAMLING	16
2.4.1 Primärdata	16
2.4.2 Sekundärdata	17
2.5 KÄLLKRITIK	18
2.5.1 Validitet	18
2.5.2 Reliabilitet	18
2.6 VAL AV KÄLLHÄNVISNINGSMETOD	18
2.7 UPPSATSENS STRUKTUR	19
Figur 3: Bankers kreditgivning före och efter förändringen i Förmånsrättslagen	20
TEORI	21
3.1 BANKERS KREDITGIVNING	21
3.1.1 Kreditbedömning	22
3.1.1.1 Risk för fallissemang	23
3.1.1.2 Risk vid fallissemang	25
3.1.2 Kreditformer	26
3.1.2.1 Checkkredit	27
3.1.2.2 Factoring	27
3.1.3 Kunder	30
3.2 FÖRMÅNSRÄTTSLAGEN	31
3.3 BANKERS KREDITGIVNING EFTER FÖRÄNDRINGEN I FÖRMÅNSRÄTTSLAGEN	35
3.3.1 Kapitalkostnadsteori	36
EMPIRI	40
4.1 BANKERS KREDITGIVNING	40
4.1.1 Kreditbedömning	40
4.1.1.1 Risk för fallissemang	41
4.1.1.2 Risk vid fallissemang	42
4.1.2 Kreditformer	43
4.2 FÖRÄNDRINGEN I FÖRMÅNSRÄTTSLAGEN	44
4.3 STRUKTURELLA FÖRÄNDRINGAR I BANKERS KREDITGIVNING	44
4.3.1 Kreditbedömning	46
4.3.1.1 Risk för fallissemang	46
4.3.1.2 Risk vid fallissemang	47
4.3.2 Kreditformer	49
4.3.2.1 Factoring	49

4.3.4 Kunder.....	53
4.3.4 Långsiktiga förändringar i Bankers kreditgivning.....	55
ANALYS.....	57
SLUTDISKUSSION	65
6.1 KREDITBEDÖMNING.....	65
6.2 KREDITFORMER	66
6.3 KUNDER	69
6.4 FÖRSLAG TILL FORTSATT FORSKNING.....	71
REFERENSER	72

Kapitel 1

Inledning

Den 1 januari 2004 trädde en ändring i Förmånsrättslagen i kraft, vars effekt på kreditgivning har varit ett omdiskuterat ämne under den senaste tiden. Vidare har ändringen lett till kontroverser inom den finansiella sektorn och näringslivet. Det har föranlett oss till en djupare analys av effekterna. Vi inleder kapitlet med en bakgrundsdiskussion kring orsakerna till lagförändringen. Vidare diskuteras de problem som kan uppstå till följd av denna åtgärd. Problemdiskussionen mynnar ut i uppsatsens syfte, vilket vi även diskuterar utifrån dess praktiska och teoretiska relevans. För att ringa in vårt problemområde har vi gjort vissa avgränsningar utifrån konsekvenser och respondenter. Avslutningsvis presenterar vi en disposition över uppsatsens resterande delar.

1.1 Bakgrund

Antal konkurser har setts öka i Sverige. Denna ökning har under 2000-talets tre första år uppgått till 1, 10 respektive 7 procent.¹ Regeringen har försökt bryta trenden genom att se över reglerna i Förmånsrättslagen. Denna lag behandlar den ordning i vilken en borgenär får utdelning när ett företag har försatts i konkurs. Med stöd av socialdemokraterna och vänsterpartiet² genomfördes den 1 januari 2004 en lagändring som bland annat innebär att utdelning till banker minskar då företagsinteckning används som kreditsäkerhet, statens skatter och avgifter blir oprioriterad fordran och löneskyddet för anställda blir bättre. Denna förändring leder i sin tur till att utdelning till leverantörer ökar. Bankers minskade utdelning är en följd av den värdeminskning som företagsinteckning innebär. Det företagshypotek som gällde 100 procent av all lös egendom exklusive kontanter och bankmedel förändras nu till en företagsinteckning som ska omfatta 55 procent av all egendom. Företagshypoteket med särskild förmånsrätt omvandlas därmed till företagsinteckning med allmän förmånsrätt.³

Huvudmålet med lagändringen är att minska antalet konkurser. Ett underliggande syfte är att alla fordringsägare ska erhålla en viss utdelning vid en konkurs och inte som oftast är fallet idag att det endast är bankerna som får utdelning.⁴

¹ www.frek.org/konkurser.htm, 2004-04-05.

² Idling, Lillemor, *Småföretagare kan få gehör hos riksdagen om låneregler*, Sydsvenska dagbladet, 2004-09-24

³ www.riksdagen.se, 2004-04-05, 2002/03:116, Bertil Kjellberg (m).

⁴ www.di.se, 2004-04-05.

Bankernas starka ställning är en av de faktorer som tidigare drivit fram konkurser istället för rekonstruktioner. Av de företag som är i obestånd sätts 98,5 procent i konkurs och endast 1,5 procent rekonstrueras. Bankers incitament till företagsrekonstruktioner ökar, i och med att deras utdelningsmöjligheter reduceras i proportion med minskade säkerheter.⁵

Ett annat syfte med att minska säkerheten, från 100 till 55 procent, är en önskad attitydförändring vad gäller bankers kreditgivning. Från att banker tidigare haft ett säkerhetstänkande är tanken att fokus nu ska läggas på företags återbetalningsförmåga. Därmed ska undvikas att krediter ges till företag med sämre lönsamhet men som kan erbjuda säkerhet.⁶ Enligt Förmånsrättskommitténs utredning behöver inte kreditgivningen leda till negativa konsekvenser för företags finansieringsmöjligheter. Företag med god lönsamhet spås få lån även i framtiden.⁷

Kritikerna hävdar dock att en attitydförändring hos bankerna ej är att vänta inom en snar framtid. Förändringarna i Förmånsrättslagen har inte följts upp med förändring i Banklagen vilket har lett till krav på ökad säkerhet för redan befintliga lån, alternativt krav på återbetalning av lån. Kreditgivare agerar därmed för att motverka den förändrade lagstiftningens effekter.⁸ Det har visats stor oro för att förslaget gällande företagshypotekets ställning kommer att leda till minskad kreditgivning från bankerna. De mest drabbade kan komma att bli små- och medelstora företag, då banklån är den vanligaste finansieringsformen för dessa företag⁹. Kostnaden är en fördyrad finansiering av lånen. Bankerna kommer däremot inte att förlora på förslaget, då de kan kompensera sig för det försämrade företagshypoteket genom att kräva alternativa säkerheter som fastighetspant, skötselborgen, factoring eller leasing.¹⁰ Då 99,2 procent av Sveriges företag räknas som småföretag är detta därmed en näringspolitiskt viktig fråga.¹¹

En liknande förmånsrättsändring har genomförts i Finland och Danmark, där kreditväsendet relativt snabbt anpassade sig till den nya situationen. Konsekvenserna av lagförändringen i dessa länder blev därför försumbar. Dock kan inga direkta paralleller till Sverige dras då förutsättningarna ser annorlunda ut beträffande förmånsrättsordningen.¹²

⁵ www.riksdagen.se, 2004-04-05, 2002/03:116, Niclas Lindberg (s).

⁶ www.advokatsamfundet.se, 2004-04-05.

⁷ www.riksdagen.se, 2004-04-05, 2002/03:116, Niclas Lindberg (s).

⁸ www.riksdagen.se, 2004-04-05, 2003/04:80, Ulla Löfgren (m).

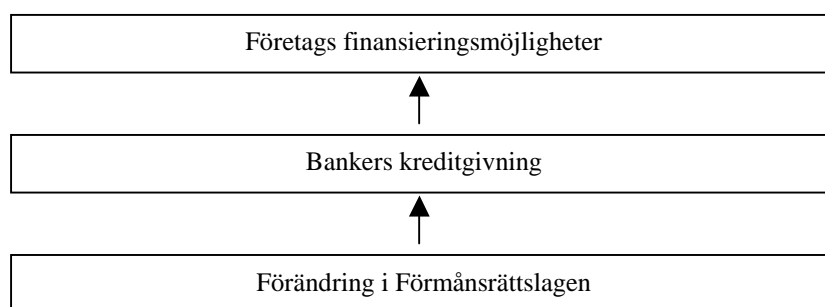
⁹ www.riksdagen.se, 2004-04-05, 2002/03:116, Bertil Kjellberg (m).

¹⁰ www.bankforeningen.se, 2004-04-05.

¹¹ www.riksdagen.se, 2004-04-05, 2003/04:80, Ulla Löfgren (m).

¹² www.riksdagen.se, 2004-04-05 (lagutskottets betänkande 2002/03).

1.2 Problemdiskussion

Figur 1: Schematisk bild över lagförändringens effekter.

Ett gynnsamt företagarklimat kan förutsättas bygga på en effektiv kapitalmarknad, där företags finansieringsmöjligheter bör främjas. Så många som ett av fem små och medelstora företag i Europa anser dock tillgång till finansiering vara ett hinder för tillväxt, vilket visar på att finansieringen för många företag har blivit ett allt mer tilltagande problem¹³. Små företag är särskilt utsatta vid en bristande kreditillgång, vilket kan förklaras av dessa företags beroende av finansiella institutioner vad gäller extern finansiering¹⁴. Det existerande finansiella gapet, skillnaden mellan utbud och efterfrågan på kapital, skulle inte finnas på en perfekt marknad med fullständig information. Då detta villkor inte är uppfyllt på finansiella marknader kan ovan nämnda gap inte bortses ifrån.¹⁵

För många företag, främst små och medelstora, är banklån den viktigaste formen av extern finansiering¹⁶. Det kan delvis förklaras av småföretags kontrollaversion, vilket visar sig i att banklån prefereras framför externt ägarkapital¹⁷. Sju av tio nya arbetstillfällen i Sverige skapas av småföretag. Med andra ord står småföretagssektorn för en stor del av tillväxten inom den svenska ekonomin.¹⁸ En direkt konsekvens förefaller därmed vara att en välfungerande kreditgivning i banksektorn är av avgörande betydelse för samhällsekonomin.

I och med den genomförda förändringen i Förmånsrättslagen kan vissa konsekvenser på bankers kreditgivning förväntas, vilka har diskuterats i media, näringslivet samt på regeringsnivå. Dessa förändringar spås ge direkta effekter på

¹³ www.europa.eu.int, 2004-05-06 *Analysis of Use of Factoring*, s.1.

¹⁴ Berger, Allan & Udell, Gregory, *Small business credit availability and relationship lending: The importance of bank organisational structure* (2002), s.32.

¹⁵ Tucker, Jonathan & Lean, Jonathan, *Small firm finance and public policy* (2003), s.51.

¹⁶ www.nutek.se, 2004-04-08; Anonymous, *Developments in small business finance* (1999), s.208.

¹⁷ Harris, Milton & Raviv Artur, *The theory of capital structure* (1991), s. 306.

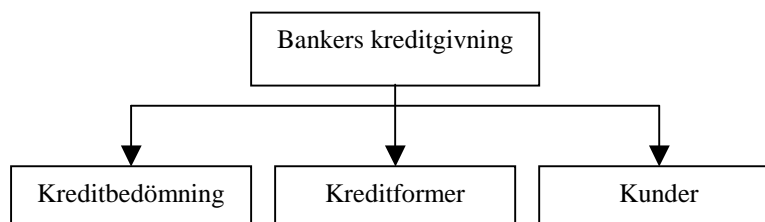
¹⁸ Landström, Hans & Andersson, Patric, *Småföretaget och kapitalet: Svensk forskning kring små företags finansiering* (2003), s. 45.

företags finansieringsmöjligheter, och den nuvarande bristande kapitaltillgången förväntas därmed bli än mer kännbar i framtiden.¹⁹

Lagförändringen antas alltså påverka företags finansieringsmöjligheter på grund av de märkbara effekter som kan ses i bankers kreditgivning, vilket gör en studie av förändringen i Förmånsrättslagen relevant. Hur utfallet kommer att bli, i form av drabbade företag, beror på hur väl banker anpassar sig till de nya förutsättningar som lagförändringen medför, i form av dess kreditbedömning och erbjudna kreditformer. En sådan analys kan påvisa skillnaden i olika företags möjligheter att erhålla krediter från banker.

1.3 Syfte

Vårt syfte är att kartlägga och utvärdera de konsekvenser som förändringen i Förmånsrättslagen förväntas få på bankers kreditgivning; väntade strukturella förändringar vad gäller dess kreditbedömning, kreditformer samt kunder.

Figur 2: Beståndsdelar i bankers kreditgivningsprocess.

1.4 Syftets praktiska och teoretiska relevans

Utifrån ovan resonemang är en studie av de konsekvenser förändringen i Förmånsrättslagen medför av stor vikt. Ett fungerande kreditgivningssystem är av samhällsekonomiskt intresse²⁰. Studier av hur bankers kreditgivning påverkas av lagförändringen har tidigare gjorts, vilka har kartlagt bankernas åsikter i fråga om denna i form av en mer översiktlig beskrivning²¹. En av studierna avgränsar dessutom sin analys till endast småföretag²². Vi har därmed sett ett behov av en fortsatt granskning av denna företeelse. Vi har angripit problemet på ett annat sätt, där utvalda delar har analyserats mer ingående. Den betoning som har getts

¹⁹ www.riksdagen.se, 2004-04-05 och www.di.se, 2004-04-05.

²⁰ Fregert, Klas & Jonung, Lars, *Makroekonomi* (2003), s. 65.

²¹ SOU 1999:1, *Nya Förmånsrättsregler*, Arvidsson, Jenny et al., *De nya Förmånsrättsreglerna-påverkan på kreditgivning till små företag* (2004), Månsson, Lena-Marie & Norling, Sara, *Ny lagstiftning om Förmånsrätt och Företagshypotek* (2003).

factoring är av särskild vikt att nämna. Det är den kreditform, för rörelsekrediter, som förväntas öka mest i betydelse vid minskningen av företagsinteckningsvärdet²³. Vi anser därmed en analys, av hur factoring kan motverka de negativa effekter som är att vänta, vara av samhällsekonomiskt intresse. Vi har valt att se förändringen i form av en mer strukturell omvandling vad gäller bankers kreditgivning. En modell över hur kreditgivningsprocessen är uppbyggd och lagförändringens påverkan på denna konstruktion har utvecklats. Med denna modell som underlag, underlättas en vidare diskussion av hur bankers kreditgivning kan komma att utvecklas på längre sikt. En tidshorisont som sträcker sig längre in i tiden anser vi bör utgöra mest relevant underlag till en analys av de samhällsekonomiska konsekvenser lagförändringen medför. Den praktiska relevansen bör vara betydande inte enbart för banker utan även för andra finansiärer, vars eventuellt förändrade roll som kreditgivare bör ses över²⁴. En kännedom om eventuella problem för vissa företag i deras bankfinansiering är nödvändig för att på ett tidigt stadium anpassa sig till de nya förutsättningarna. Uteblir denna anpassning kan negativa samhällsekonomiska konsekvenser uppstå, till följd av att det finansiella gap som i dagsläget redan existerar blir än större²⁵.

Den teoretiska aspekten av syftets relevans berör bidraget till forskning inom detta område. En utvärdering av de effekter som i dagsläget kan identifieras kan ligga till grund för eventuella justeringar och kompletteringar av den berörda lagen, men även relaterade lagar och förordningar²⁶. En kännedom om eventuella finansieringsproblem är av betydelse för såväl kreditgivare som kredittagare. Ett behov av en vidareutveckling av finansieringsalternativ, vilket inkluderar såväl kreditformer som andra finansiärer, kan finnas. Ett eventuellt uppdagande av en bristfällig funktion av den reformerade lagen innebär ett behov av ytterligare förbättringar, via forskning inom detta område.

1.5 Avgränsningar

Vi begränsar vår studie genom att fokusera på vissa delar av förändringen i Förmånsrättslagen, närmare bestämt övergången från företagshypotek på 100 procent till företagsinteckning på 55 procent. Vissa av de intervjuade bankerna framhöll att även den nya Basel Capital Accord, som inom några år planeras att träda i kraft, medför en förändring i bankers kreditbedömning och därmed dess kreditgivning. En anpassning till dessa regler håller successivt på att genomföras.

²² Arvidsson, Jenny et al., a.a. (2004).

²³ Månsson, Lena-Marie & Norling, Sara a.a. (2003).

²⁴ www.riksdagen.se, 2002/03:116, Niclas Lindberg (s).

²⁵ SOU 1998:93, *Kapitalförsörjning till småföretag*, s. 19.

²⁶ www.riksdagen.se, 2003/04:80, Ulla Löfgren (m)

Vi kommer dock inte att behandla det förändrade synsättet som härrör från de nya Baselreglerna.

Företagsinteckning har främst använts vid rörelsekrediter, men användningen av denna säkerhet har setts även vid investeringskrediter. En förändring av kreditformer är därför att vänta för båda dessa låneformer. De vanligast förekommande alternativen vid investeringskrediter är leasing och avbetalningskontrakt. De har dock redan tidigare använts i den utsträckning som är möjlig, varpå en drastisk förändring ej är att vänta. Vid rörelsekrediter, å andra sidan, förväntas en strukturell förändring. Factoring är den kreditform som förväntas öka mest i betydelse, och utgöra ett betydande alternativ till de krediter som i dagsläget har baserats på företagsinteckning. Vi har därför valt att avgränsa vår studie till rörelsekrediter, då den största förändringen i bankers kreditgivning förväntas vara härledd från denna del.

Vi har valt att, med utgångspunkt i lagförändringen, fokusera på effekter på bankers kreditgivning. Det är därmed främst bankernas perspektiv vi återger. Indirekt kommer även företags finansieringsmöjligheter att beröras. Vi har dock valt att bortse från företagets åsikter angående dess finansieringsmöjligheter, då vi anser det endast vara en avspeglning av den förändrade kreditgivningen. Dessutom har de i regel inte samma insikt i lagförändringen och dess innebörd som bankerna har. Vi har även beaktat fristående factoringbolags åsikter vid vår kartläggning av factoring som kreditform.

1.6 Disposition

I *Kapitel 2* behandlas den metod som vi använt oss av i vår undersökning. Kapitlet startar med vårt tillvägagångssätt. Därefter följer urval av respondenter, studiens synsätt och ansatser samt dess datainsamling, för att sedan avslutas med en diskussion kring källkritik.

I *Kapitel 3* tar vi upp det teoretiska underlag som vi anser relevant inom ämnet. Inledningsvis berör vi bankernas kreditgivning, vilket bland annat inkluderar en genomgång av hur dess kreditbedömning är uppbyggd samt de kreditformer som erbjuds. Vi övergår sedan till Förmånsrättslagen före och efter förändringen och slutligen dess påverkan på bankers kreditgivning och företags finansiering.

I *Kapitel 4* återges den empiri som insamlats under våra intervjuer. Först behandlas respondenternas syn på bankernas kreditgivning före förändringen i Förmånsrättslagen, för att därefter övergå till aspekter kring lagförändringen i sig samt de strukturella förändringar i bankers kreditgivning denna reform förväntas medföra.

I *Kapitel 5* knyter vi samman den befintliga teorin med den empiri som vi har insamlat.

I *Kapitel 6* går vi ett steg längre och drar slutsatser kring de effekter som förändringen i Förmånsrättslagen medför.

Kapitel 2

Metod

Följande kapitel behandlar inledningsvis det tillvägagångssätt som vi har använt oss av för att uppnå uppsatsens syfte. Därefter behandlas vårt urval av respondenter. Vidare följer en genomgång av de olika synsätt och ansatser som vi ansett relevanta utifrån vårt ämnesval. För att på bästa sätt, enligt oss, bemöta våra frågeställningar så har vi använt oss av en kvalitativ metod och vår ansats är att beteckna som deduktiv.

2.1 Tillvägagångssätt

Den aktuella förändringen i Förmånsrättslagen har orsakat en uppmärksammas debatt inom finansiella sektorn och näringslivet²⁷. Förändringen har lett till att både banker och företag tvingats se över sin kreditgivning respektive kreditmöjligheter, vilket sker i skrivandets stund. Utifrån detta har ett intresse fötts att kartlägga de konsekvenser som lagförändringen föranleder. Lagförändringen utgör en av drivkrafterna bakom en i dagsläget föreliggande strukturell och genomgående förändring i bankers kreditgivning. Vi har valt att betrakta förändringens konsekvenser på bankers kreditgivning, vad gäller kreditbedömning, kreditformer samt kunder.

För att erhålla en övergripande bild av de effekter som av banker förväntas, på ovan nämnda delområden i kreditgivningsprocessen anammades inledningsvis ett mer explorativt tillvägagångssätt. De aktuella bankerna kontaktades och personliga intervjuer genomfördes med representanter²⁸, från respektive bank, med god insyn i det aktuella problemet. Först efter denna inledande kontakt erhöles en förståelse för hur studien fortsättningsvis borde struktureras för att på bästa sätt analysera eventuella konsekvenser. Ett sådant tillvägagångssätt påvisar var störst fokus bör läggas för att upprätthålla en hög grad av relevans. Möjlighet gavs härmed att avgränsa vår studie och fokusera på delar som framförts vara aktuella för vår problemställning. Under intervjuerna framkom bland annat att factoring är den kreditform som utgör det främsta alternativet till de mer traditionella rörelsekrediterna. Utifrån de erhållna svaren valde vi därför att gå vidare med en närmare studie av just factoring, vilket framgår redan i avgränsningarna; hur dess användning ser ut i dagsläget, dess fördelar och

²⁷ www.riksdagen.se, 2004-04-05, www.di.se, 2004-04-05, www.bankforeningen.se, 2004-04-05

²⁸ Kreditansvariga på respektive bank.

nackdelar, företag lämpliga för denna kreditform samt eventuell utveckling av den. Då de ovanstående respondenterna ej ansåg sig ha tillräcklig insyn i factoringverksamhet togs därför kontakt med bankernas finansbolag samt ett flertal fristående factoringbolag. Därmed kommer den empiriska framställningen som behandlar factoring främst spegla de nyss nämndas åsikter.

Tack vare den utökade studien erhålles en mer utförlig bild av den strukturella förändring vad gäller bankers kreditgivning; kreditbedömning, kreditformer och den förändring i kundstruktur som följer därav. Utifrån denna omfattande empiri i kombination med underliggande teori inom kreditgivning, finansiering och det insolvensrättsliga systemet är vår förhoppning att en relevant analys kan göras och tillämpbara slutsatser dras i fråga om hur bankers kreditgivning och därmed företags finansieringsmöjligheter kommer att se ut på såväl kort som på lång sikt.

2.2 Urval av respondenter

2.2.1 Banker

Vid val av banker försökte vi att inkludera de flesta stora banker som finns representerade i den svenska banknäringen och som täcker en relativt stor andel av utlåningen till företag i Sverige. Då vår avsikt var att kartlägga de konsekvenser som faktiskt sker i bankers kreditgivning var bankers lokal- och regionkontor av relevans i vår studie, då de har den närmaste relationen till kunder. De banktjänstemän som är mest involverade i kreditgivningsprocessen är de vars åsikter är av störst intresse för oss. Av praktiska skäl begränsade vi vårt sökande till Malmö och Lundregionen. Därmed inkluderas även ett par banker som endast finns representerade i denna region. De banker som kontaktades är Färs och Frosta Sparbank, Föreningssparbanken, Handelsbanken, Nordea, Skandinaviska Enskilda Banken (SEB), Skånes Provinsbank och Sparbanken Finn.

2.2.2 Finans- och factoringbolag

De finansbolag som valts är i första hand de som är kopplade till respektive bank, se tabell 1. För att ytterligare utveckla vår studie och erhålla ett annat perspektiv på factoring som finansieringsform kontaktades ett tjugotal factoringbolag som i stort sett täcker in den svenska factoringmarknaden. På grund av tidsbrist valde dock endast ett fåtal att delta i vår undersökning, närmare bestämt Custodia Credit AB samt Faktab. Trots det stora bortfallet har vi ändå valt att inkludera den information de tillhandahöll, då deras synsätt är av betydelse och intresse som komplement till materialet från finansavdelningarna. Poängteras bör också att fokus i studien ligger på bankernas kreditgivning, vilket gör att deras relativa betydelse är mycket stor för ett uppnående av syftet.

Bank	Finansbolag
Färs och Frostas Sparbank	Färs och Frostas Finansavdelning
Föreningssparbanken	
Handelsbanken	Handelsbanken Finans
Nordea	
SEB	SEB Finans
Skånes Provinsbank	
Sparbanken Finn	

Tabell 1: I studien inkluderade banker och finansbolag.

2.3 Synsätt och ansatser

2.3.1 Forskningsansats

Det finns tre alternativa ansatser att tillgå som utgångspunkt för att koppla teori med empiri; deduktion, induktion och abduktion²⁹. En deduktiv forskningsansats anser vi bäst kunna uppfylla vårt syfte. Vi har utgått från relevanta lagar samt teori som behandlar bankers kreditgivning, utifrån vilket frågor till respondenterna har formulerats. Vi har därmed testat dem empiriskt för att i ett senare skede kunna dra enskilda slutsatser.

2.3.2 Undersökningsansats

Vi har valt en kvalitativ ansats där datainsamlingen görs med hjälp av intervjuer. Den kvalitativa metoden är en tolkande metod. Den kännetecknas av den rikliga informationen om få enheter, det vill säga mer djupgående information kring ett större problem.³⁰ Valet anser vi vara högst relevant då vår avsikt är att få en djupare förståelse av förväntade konsekvenser av lagförändringen enligt berörda parter. Personliga intervjuer har kompletterats med telefonintervjuer samt upprepad kontakt via e-post.

En kvantitativ ansats med standardiserade enkäter hade varit aktuell om en bredare representation eftersökts. Dock hade den inte kunnat möjliggöra ett uppnående av vårt syfte, då en dialog krävs för att erhålla en djupare förståelse. Om vi hade satt företag i centrum för vår studie istället för det bankperspektiv som vi har utgått från skulle en kvantitativ ansats vara mer lämplig. Företag besitter i regel inte samma kunskap som specialister inom bankväsendet, vilket därmed hade försvårat en djupare analys av valt ämne. Den information som hade varit av intresse för oss utgörs främst av företagets åsikter i fråga om

²⁹ Patel, Runa & Davidson, Bo, *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning* (2003), s. 23.

³⁰ Patel, Runa & Davidson, Bo, a.a. s. 17ff.

lagförändringens effekter på deras verksamhet. Uttalanden härom är dock antagligen inte i någon större utsträckning relevanta, då det för majoriteten av företag är för tidigt att kunna dra några säkra slutsatser. Åsikterna blir av en mer spekulativ karaktär. Dessutom skulle en orimligt stor mängd utskick krävas för att erhålla tillräckligt stor informationsmängd från relevanta respondenter, vilket hade uteslutit en kvalitativ metod. Svartsbortfallet skulle dock förväntas vara stort och därmed ett problem.

2.3.3 Undersökningsform

Val av undersökningsform, explorativ, deskriptiv eller explanativ, görs utifrån studiens syfte³¹. Vi har för avsikt att beskriva den lagförändring som gjorts och dess konsekvenser på bankers kreditgivning, dess kreditbedömning, kreditformer samt kunder. En deskriptiv undersökningsform anser vi därför vara mest lämplig för vår studie. Det finns en viss grad av kännedom om problemet, men det saknas dock en klar och tydlig bild av den aktuella problemställningen³². Inledningsvis fanns dock vissa explorativa inslag. Vid en sådan undersökningsform beskrivs en mindre, eller helt, okänd företeelse, som det finns ingen eller ringa kunskap om³³.

2.3.4 Generaliserbarhet

Då de flesta bankerna på den svenska marknaden är representerade i vår studie anser vi oss uppnå en hög grad av generaliserbarhet och våra slutsatser kan appliceras på banksektorn som helhet. Respondentgruppen utgörs av såväl större som mindre banker, med olikartade inriktning i fråga om dess kunders storlek samt lokalisering. Denna indelning kan vara av intresse då oro har framförts för just mindre företag belägna i glesbygd. Denna breda representation av banker syftar till att uppnå en hög generaliserbarhet. Slutsatser rörande förändringar i bankers kreditbedömning, kreditformer samt kunder möjliggörs tack vare det stora antal banker, respondenter från såväl deras kreditavdelningar som finansavdelningar, samt fristående factoringbolag.

2.4 Datainsamling

2.4.1 Primärdata

Primärdata utgörs av det material som forskaren själv har samlat in³⁴. Den primärdata som vi använt oss av är intervjuer med banker, vissa av deras finansbolag samt fristående factoringbolag. De karakteriseras som respondentintervjuer då den intervjuade personen är delaktig i det ämne som

³¹ Rosengren, Karl-Erik & Arvidsson, Peter, *Sociologisk metodik* (1992), s. 93.

³² Ibid.

³³ Andersen, Iben, *Den uppenbara verkligheten* (1998), s. 18.

³⁴ Andersen, Iben, a.a. (1998), s. 150.

diskuteras³⁵. För att kunna återge respondenternas svar, så korrekt som möjligt, har vi med deras medgivande spelat in de intervjuer som genomförts vid personliga möten. Då en intervju spelas in kan det vara av vikt att respondenten har en inblick i hur intervjun är upplagd³⁶. Vi skickade därför i god tid före intervjun ut frågorna, som vi hade för avsikt att ställa, till respondenterna. Anledningen var att underlätta för intervjupersonerna och ge dem möjlighet att förbereda sig inför mötet.

Vår mall togs fram med utgångspunkt i den litteratur och de artiklar som behandlar detta ämne och diskuterar just de problem som lagförändringen förväntas medföra. Dessutom studerades tidigare uppsatser och denna redan insamlade information utgjorde underlag till vår frågeställning. Vi avsåg att hålla vår intervjumall bred och allmän, där vi endast begränsade oss till förändringen i Förmånsrättslagen. Vi hade ingen kännedom om var behovet av en studie var som störst och det kunde inte identifieras förrän processen hade påbörjats. Trots en färdig mall, se bilaga 1, behöll vi därför en hög grad av flexibilitet, där följdfrågor ställdes och utrymme för respondenters vidareutveckling av svar gavs.

2.4.2 Sekundärdata

Sekundärdata är data sedan tidigare insamlad av andra personer³⁷. Vår sekundärdata utgörs av litteratur och artiklar inom kreditgivning samt lagar, förordningar och propositioner rörande Förmånsrättslagen och dess förändringar. Dessa har erhållits dels genom att vi sökt i Universitetsbibliotekets artikelsökningsprogram ELIN dels i litteratursökningsprogrammet Lovisa. Då vi har hittat en för ämnet adekvat artikel eller bok så har vi valt att även följa upp de referenser som angivits i den aktuella skriften, för att på så sätt få en större bredd på det teoriunderlag som används i studien.

Förändringen i Förmånsrättslagen och dess konsekvenser på företags finansieringsmöjligheter har diskuterats i stor utsträckning i bland annat media och på regeringsnivå. Genom att använda dessa debatter som källa i begränsade delar av vår uppsats är vårt syfte att förmedla de ståndpunkter som framträder från ovan nämnda diskussioner. De kan antas spegla såväl som påverka den i dagsläget gällande inställningen till lagförändringen.

Förändringen i den svenska Förmånsrättslagen spås få konsekvenser på svenska bankers kreditgivning och oro har framförts från olika håll att det på ett negativt sätt även kommer att påverka svenska företags finansieringsmöjligheter. Vi har

³⁵ Holme, Idar & Solvang, Bernt, *Forskningsmetodik: Om kvalitativa och kvantitativa metoder* (1997), s. 104.

³⁶ Holme, Idar & Solvang, Bernt, a.a. (1997), s.107.

därmed uppfattat det som ett problem relativt begränsat till Sverige. Därmed har vi valt att i stor utsträckning låta vår teori bygga på svenska källor.

2.5 Källkritik

I kvalitativa studier är reliabilitetsbegreppet nära sammanflätat med validitetsbegreppet. I jämförelse med kvantitativa studier där validitet avser att vi undersöker det vi har för avsikt att undersöka, i form av rätt instrument, gäller begreppet i kvalitativa studier hela forskningsprocessen; att på bästa sätt kunna upptäcka, beskriva och tolka. En hög grad av reliabilitet förutsätter att undersökningen görs på ett tillförlitligt sätt, det vill säga en förmåga att stå emot slumpinflytande.³⁸

2.5.1 Validitet

Val av respondenter har gjorts utifrån vårt syfte att kartlägga de konsekvenser lagförändringen förväntas få på bankers kreditgivning. Information om dessa förväntade förändringar anser vi bäst kunna erhållas från de kreditansvariga på respektive bank. För att kunna fokusera på de förändringar i bankers kreditgivning som endast härrör från lagförändringen har vi, i våra intervjuer, bland annat valt att utelämna de effekter de nya kapitaltäckningsreglerna innebär. Då syftet även inkluderar en beskrivning av existerande kreditformer och dess funktionssätt har vi kompletterat det empiriska materialet med intervjuer, med såväl bankernas finansbolag som fristående factoringbolag.

2.5.2 Reliabilitet

I och med en bred representation av banker, finansavdelningar och ett par factoringbolag görs ett försök att reducera risken att tillfälliga störande faktorer påverkar resultatet. Tack vare att intervjuerna har spelats in anser vi dessutom att risken för missförstånd har reducerats. En minskning av slumpinflytande har försökt att uppnås i och med att ett frågeformulär i god tid före intervjun har skickats till respektive respondent. Intervjupersonen har haft möjlighet att tänka efter och förbereda sina svar. På så sätt har impulsiva svar undvikits något och tillfälliga störande faktorer är inte lika påtagliga.

2.6 Val av källhänvisningsmetod

Vi har i vår uppsats valt att använda oss av Oxfordsystemet vid hänvisande till våra källor³⁹. I de fall fotnoten är placerad innanför en punkt så hänvisar angiven

³⁷ Andersen, Iben, a.a. (1998), s. 150.

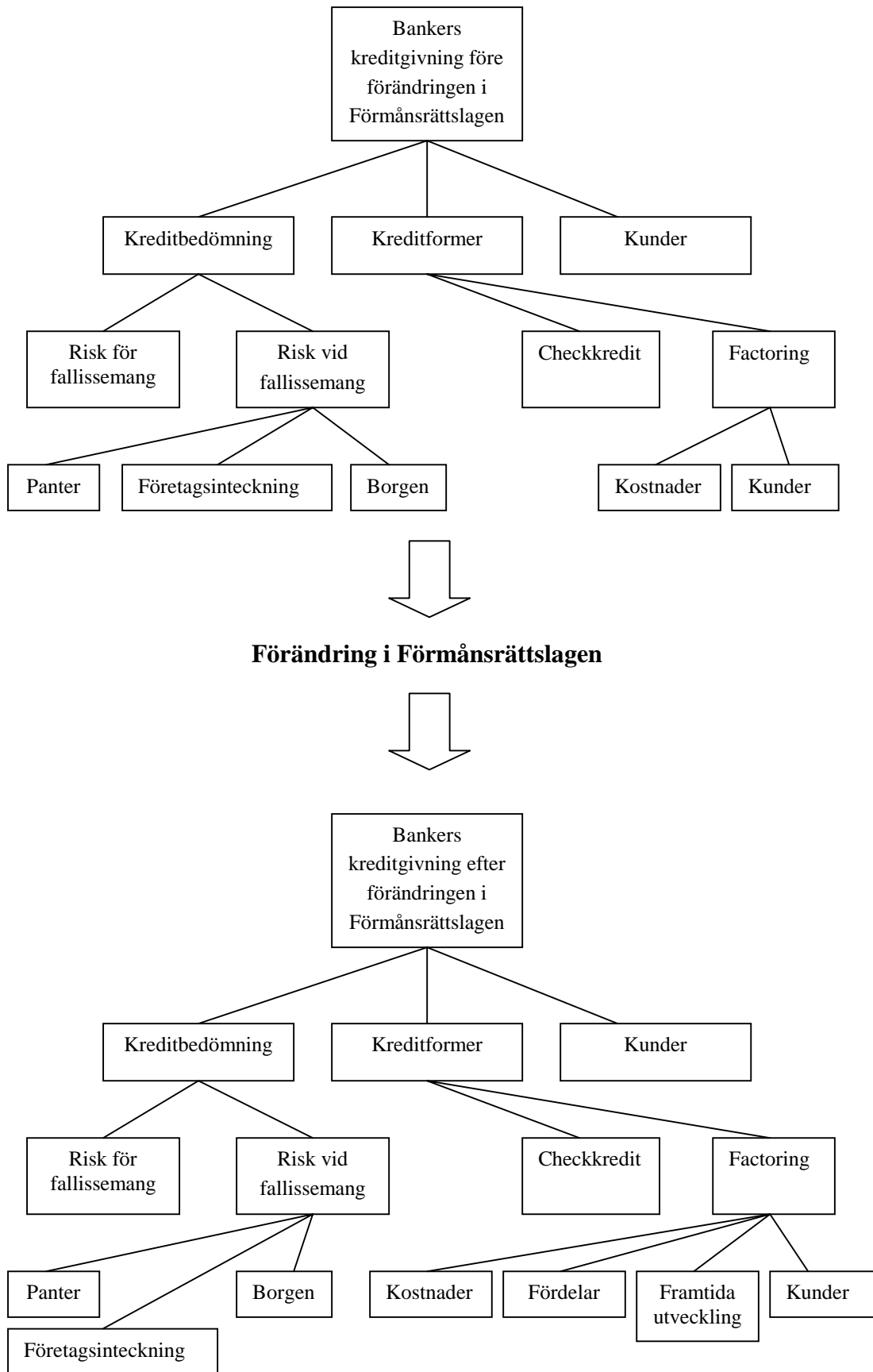
³⁸ Patel, Runa & Davidson, Bo, a.a. s. 100ff.

³⁹ Pettersson, Gertrud, Att skriva rapporter (1996), s. 17.

källa till den specifika meningen. Då fotnoten är placerad efter en punkt så innefattar källan hela stycket. I slutet av uppsatsen återfinns i vanlig ordning en sammanställning av de använda källorna.

2.7 Uppsatsens struktur

För att underlätta fortsatt läsning och en förståelse för studiens upplägg, har följande modell konstruerats som ligger till grund för respektive kapitels struktur.

Figur 3: Bankers kreditgivning före och efter förändringen i Förmånsrättslagen.

Kapitel 3

Teori

Oro runt hur den förändrade Förmånsrättslagen kommer att påverka bankers kreditgivning beror på kreditgivningens utseende före reformen. Vi inleder därför teoridelen med en genomgång av hur kreditgivning i allmänhet genomförs, varpå en beskrivning ges av Förmånsrättslagen och dess förändring. Huruvida konsekvenser är att vänta på bankers kreditgivning är direkt avhängigt säkerhetens betydelse i bankers kreditgivning. Endast då säkerheter har en befintlig roll i kreditprocessen är effekter att vänta. Säkerhetens betydelse för banker kan härledas ur kapitalkostnadsteorier, vilka diskuterar säkerhetens påverkan på företags kapitalkostnad.

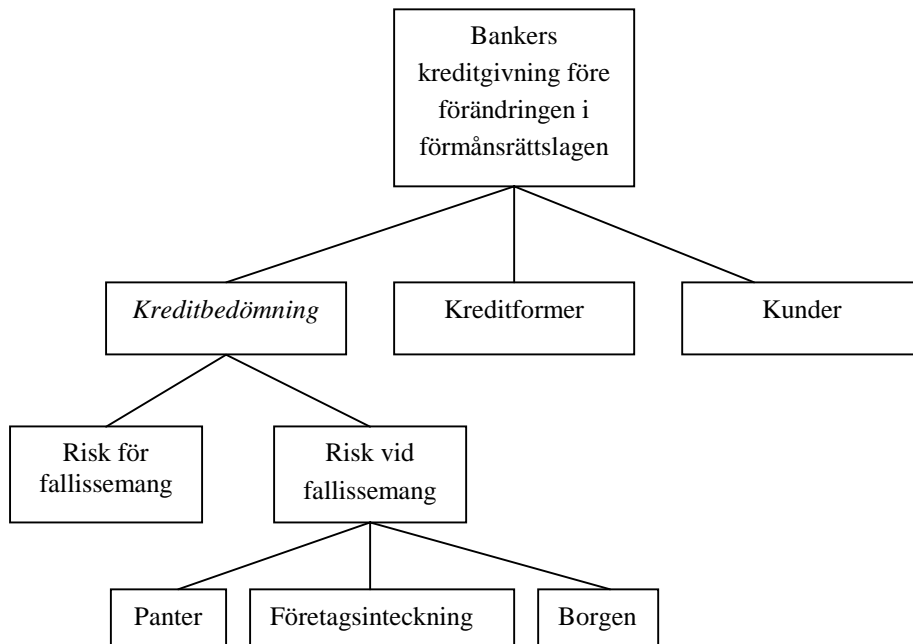
3.1 Bankers kreditgivning

Kreditmarknaden har en central roll i dagens samhälle, där företag och hushåll ständigt är i behov av kapital till investeringar, produktion och konsumtion. Dess funktion rör allokering av resurser, från kreditgivare med kapitalöverskott till kredittagare med kapitalbehov.⁴⁰ Bankmarknaden utgör en viktig del av kreditmarknaden, men värdepappersmarknaden har på senare tid fått en allt större betydelse⁴¹.

⁴⁰ Bergström Svante & Lennander, Gertrud, *Kredit och säkerhet* (2001), s. 11.

⁴¹ Nyberg Lars, Förord, *Modern finansiell ekonomi* (2000), s. 9f.

3.1.1 Kreditbedömning

Vid en lämplig kreditbedömning bör banker beakta ekonomiska och affärsmässiga värderingar av företaget, såväl som den risk och lönsamhet krediten kan innebära för långivaren. Trots den mångåriga erfarenheten och kunskapen kreditbedömare besitter, är felbesluten och därmed kreditförlusterna många. Framförallt kan det förklaras av en alltför stor fokusering på bedömning av statistiska förhållanden och säkerheter. Denna enahanda fokusering kan få allvarliga konsekvenser, vilket var fallet vid finanskrisen i Sverige i början av 90-talet. Säkerheterna visade sig senare endast ha en bråkdel av det värde som vid kreditgivningen antogs. I kombination med en inte tillräckligt kritisk bedömning av företagets förmåga blev kreditgivningen omdömeslös och dess följder blev som synes allvarliga. Kreditbedömningen måste istället vara dynamisk och inriktad på företagets återbetalningsförmåga.⁴²

Kreditbedömning centreras runt två olika sorters risker; risk *för* fallissemang samt risk *vid* fallissemang. Risk *för* fallissemang avser risken för att företaget hamnar på obestånd och blir inkapabel att betala ränta och amorteringar. Risken *vid* fallissemang beror på hur säkerhetens värde utvecklas under kredittiden, och dess reella värde vid en realisation. Ovan två risker utgör tillsammans risktäckningskravet, det vill säga den marginal en kreditgivare måste ha för att täcka kreditrisken.⁴³

⁴² Svedin, Jenny, *Kreditgivning och kreditbedömning av företag* (1992), s. 8ff.

⁴³ Tegin, Åke, *Kredithandboken: finansieringsformer, säkerheter och risker* (1993), s. 11ff.

$$\text{Risk för fallissemang} * \text{Risk vid fallissemang} = \text{Risktäckningskrav}$$

Figur 4: Uträkningsmodell för risktäckningskrav.

En helhetsbedömning görs där dessa risker balanseras mot varandra. Om risken för fallissemang är mycket låg hos ett företag kan kreditgivaren ställa lägre krav på säkerheter. Vid högre risk för fallissemang krävs på motsvarande sätt bättre säkerheter.⁴⁴ Dock ska kredit aldrig ges till ett företag om sannolikheten för att företaget kommer på obestånd är mycket stor, hur god säkerhet företaget än kan ställa. Det kan förklaras utifrån kostnadsbesparingar för kreditgivaren, samtidigt som man gör kredittagaren en tjänst genom att inte bevilja krediten.⁴⁵ Enligt bankrörelselagen får nämligen kredit beviljas endast om låntagaren kan förväntas fullgöra låneförbindelsen. Dessutom krävs betryggande säkerhet för att en bank ska bevilja kredit. En bank kan dock avstå från säkerhet om den anses obehövlig eller om det finns andra särskilda skäl.⁴⁶

3.1.1.1 Risk för fallissemang

En uppskattning av risken för fallissemang utgår från en bedömning av företagets framtida återbetalningsförmåga. Denna analys av företaget kräver en granskning av företagets affärsidé, resurser; såsom ledning, ägare, produkter och tillverkningskapacitet, omvärld; marknad, kunder och konkurrenter, samt en ekonomisk analys. I den ekonomiska analysen inkluderas företagets resultaträkning, balansräkning samt vissa finansiella nyckeltal.⁴⁷

Kreditbedömning består delvis av finansiella modeller som utgår från kvantitativa data. Denna redovisningsinformation är bakåtriktad information, men är ändå en viktig del av beslutsunderlaget för att prognostisera företagets framtid, särskilt i kombination med dess prognoser och budgetar.⁴⁸

En viktig parameter vid uppskattning av ett företags risk för fallissemang är dess kreditrating. Dessa kreditbetyg erbjuds av stora aktörer såsom Moody's och Standard & Poor. För företag som saknar kreditbetyg kan det vara värdefullt att beräkna ett annat mått på konkurssannolikhet och sedan översätta det till en befintlig kreditbetygsskala.⁴⁹

⁴⁴ Tegin, Åke, a.a. (1993), s. 12ff.

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ SOU 1999:1, a.a. s. 269f.

⁴⁷ Svedin, Jenny, a.a. (1992), s. 24.

⁴⁸ Landström, Hans & Andersson, Patric, a.a. (2003), s. 119f.

⁴⁹ Altman, Edward I, *Quantitative techniques for the assessment of credit risk* (2003), s. 6f.

För att kvantifiera sannolikheterna för förluster, konkurs eller förändrad kreditvärdighet kan dessutom kreditbedömningsmodeller konstrueras⁵⁰. Variabler såsom likviditet, skuldsättningsgrad och olika former av lönsamhetsmått är frekvent förekommande i dessa modeller⁵¹. Det är enligt Landstöm⁵² endast nödvändigt att inkludera cirka fem nyckeltal då risken för redundans reduceras samt att ett onödigt tillskott av variabler inte medför något positivt. Ett flertal olika modeller inom området har utvecklats och använts flitigt under de senare åren⁵³. Dessa typer av modeller används i regel av banker då de genomför sina kreditbedömningar av företag. Ofta är de dock av förenklad eller standardiserad karaktär.⁵⁴

Den mänskliga sidan måste dock också beaktas för att uppnå en komplett kreditbedömning av ett företag. Denna kvalitativa bedömning ställer stora krav på erfarenhet och kompetens hos kreditbedömaren. Kreditbedömning av små och nystartade företag är ofta begränsad till mer kvalitativa variabler såsom förtroendet för företagaren som person, då redovisningsinformation generellt är knapp. De nyckeltal som används vid större företag för att förutsäga risken för konkurs, såsom kassaflöde och soliditet, är ej lika användbara för småföretag. Hos dessa företag är andra variabler av större betydelse. Grundaren, företagets strategi och dess karakteristika samt företagets miljö kräver en djupare analys, då de har visats påverka småföretags utveckling.⁵⁵

Som nämnts tidigare innebär krediter till nystartade företag en relativt högre risk, då risken för fallissemang generellt sett är högre för dessa företag. Det behöver dock inte nödvändigtvis innebära att krediter till dessa företag ska undvikas, utan endast att andra analysmetoder måste användas. Man måste våga satsa på dessa företag för att kunna vinna, det vill säga ta del av deras potentiella framtida uppgång. Större fokusering måste läggas på kvalitativa faktorer, framförallt företagarens kompetens, egenskaper och tidigare erfarenheter.⁵⁶ Företag med hög tillväxt är ytterligare ett område med hög risk. Dessa företag förändras snabbt, vilket gör en nulägesanalys till stor del irrelevant för bedömning av företagets framtida återbetalningsförmåga.⁵⁷

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Wallis, Lyle, *Credit scoring* (2001), s. 50ff.

⁵² Landström, Hans & Andersson, Patric, a.a. (2003), s. 109.

⁵³ Parkinson, Kenneth & Ochs, Joyce, *Using credit screening to manage credit risk* (1998), s. 25.

⁵⁴ Lopez, Jose A, *Modeling credit risk for commercial loans* (2001), s 1 & www.konsumentbankbyran.se, 2004-04-08.

⁵⁵ Landström, Hans & Andersson, Patric, a.a. (2003), s. 68ff.

⁵⁶ Svedin, Jenny, a.a. (1992), s. 47ff.

⁵⁷ Landström, Hans & Andersson, Patric, a.a. (2003), s. 112ff.

3.1.1.2 Risk vid fallissemang

I takt med att antalet konkurser och finansiella kriser på kreditmarknaden ökar, blir det allt viktigare för banker och andra kreditgivare att kräva ordentliga säkerheter för sina fordringar⁵⁸. Då banker lämnar kredit ska de enligt Bankrörelselagen (2:13) bevilja den mot ”betryggande säkerhet i fast eller lös egendom eller i form av borgen”⁵⁹.

När en viss säkerhet ska användas vid kreditgivning uppstår två värderingsproblem, nämligen tillgångens marknadsvärde och hur mycket av tillgångens marknadsvärde som kan anses utgöra ett fullgott säkerhetsvärde, det vill säga belåningsvärde. Olika tillgångar utgör olika stora risker för kreditgivaren. En kreditgivare bör utgå ifrån att företaget redan sålt de tillgångar som är lättrealiserade vid tidpunkten då säkerheterna ska tas i anspråk. I ett företag som går dåligt är sannolikheten stor att värdeförstöringen eller urholkningen går tämligen snabbt.⁶⁰

Allt som har ett ekonomiskt värde ska kunna utnyttjas som säkerhet vid kreditgivning. Den främsta säkerheten anses vara borgen av stat eller kommun och statsobligationer. Om inte dessa finns att tillgå är det panträtt i fast egendom som föredras. Om kredittagaren är näringsidkare som redan har utnyttjat fast egendom som säkerhet är det företagsinteckning eller borgen som blir aktuellt.⁶¹ En närmare beskrivning av dessa säkerheter följer nedan.

Faktumet att banker ofta efterfrågar säkerheter vid kreditgivning kan innebära problem för företag i vissa skeden. I regel har företagen redan använt sina tillgångar i så stor utsträckning som möjligt vid finansiering till företagsstarten, och det kan därför råda brist på ytterligare säkerheter vid expansionsbehov.⁶²

Pant

I ett företag finns det ett flertal andra tillgångar, förutom fastigheten, som kan ställas som säkerhet, närmare bestämt omsättningstillgångar. Exempel på dessa är kontanter, inventarier, lager, kundfordringar, obligationer, aktier och andra värdepapper. För en del av dessa tillgångar kan företaget avstå besittningen utan att rörelsen avsevärt kompliceras. I många fall är varulagret den största tillgången i ett företag och det är därmed av väsentlig betydelse att företaget kan utnyttja denna som säkerhetsunderlag. Det är oftast inte möjligt att lämna ifrån sig varulagret till en kreditgivare, och omöjligt för kreditgivaren att förvara det. På

⁵⁸ Bergström Svante & Lennander, Gertrud, a.a. (2001), s. 15.

⁵⁹ Sveriges Rikes lag, (1999), s. B 1090.

⁶⁰ Broomé, Per, et al., *Kreditgivning till företag* (1998), s. 186ff.

⁶¹ Bergström Svante & Lennander, Gertrud, a.a. (2001), s 15ff.

⁶² www.europa.eu.int, 2004-05-06, a.a. s. 3.

samma sätt är det problematiskt att förvara tillgången hos en tredje part, för att på det sättet kunna använda det som säkerhet. En lösning för att kunna använda varulagret som säkerhet har uppnåtts genom den tidigare lagen om företagshypotek och nu med den nya lagen om företagsinteckning.⁶³

Företagsinteckning

Företagsinteckning är en vida använd säkerhet bland företag och 25 procent av alla företag använder sig av det. Andelen är ännu större för företag med anställda, där hälften av dem har denna form av säkerhet.⁶⁴ Inteckning i verksamhet har varje näringsidkare rätt till. Företagsinteckningen omfattar all gäldenärens lösa egendom. Tillgångar som kan pantsättas på annat sätt ingår dock inte.⁶⁵ Företagsinteckning är en typ av säkerhet som har utvecklats för att all företagets rörelseegendom ska kunna utnyttjas utan att företaget behöver avstå från besittningen⁶⁶.

Borgen

Borgen innebär att borgensmannen ansvarar för att en person, huvudgäldenären, fullgör sin betalningsskyldighet. Bankerna kräver att borgen ska vara tecknad ”såsom för egen skuld”. Borgensmannen har alltså ett direkt betalningsansvar och kreditgivaren kan kräva honom direkt utan att först kräva huvudgäldenären. Borgen är en mycket praktisk säkerhet under förutsättning att borgensmannen är god för beloppet.⁶⁷

Användning av borgen utgör en viktig del i bankers kreditgivning, i synnerhet till mindre företag. Sedan slutet av 1980-talet har personliga åtaganden generellt sett blivit viktigare vid lån till småföretag.⁶⁸ Anledningen till förstärkningen av engagemanget med ägarens personliga borgen är att man vill betona ägarens ansvar för företaget, men även för att skydda banken mot förmögenhetstransaktioner mellan företaget och dess ägare⁶⁹.

3.1.2 Kreditformer

Då vi i våra avgränsningar valt att fokusera på rörelsekrediter kommer vi i detta avsnitt endast beskriva de låneformer som används vid företags rörelsefinansiering; checkkredit som i dagsläget används i stor utsträckning samt factoring som utgör en snabbt växande kreditform.

⁶³ Broomé, Per, et al., a.a. (1998), s. 215f.

⁶⁴ SOU 1999:1, a.a. s.271.

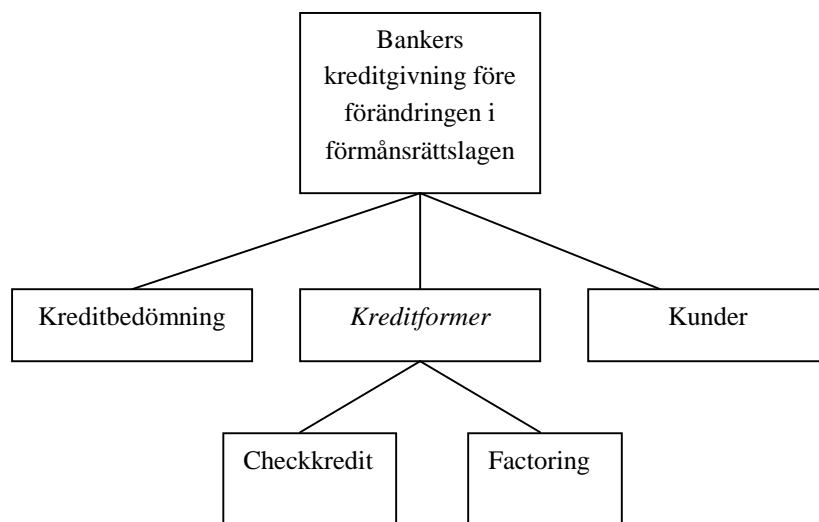
⁶⁵ Broomé, Per, et al., a.a. (1998), s. 216f.

⁶⁶ SOU 1999:1, a.a. s.251.

⁶⁷ Broomé, Per, et al., a.a. (1998), s. 231f.

⁶⁸ Avery, Robert et al., *The role of personal wealth in small business finance* (1998), s.1019.

⁶⁹ Broomé, Per, et al., a.a. (1998), s. 198f.

3.1.2.1 Checkkredit

Checkkredit, en vanlig form av kontokredit, ger företaget rätt att utnyttja en beviljad kredit i etapper allt efter behov. För detta betalar han dels en kreditavgift på hela beloppet, dels ränta på den utnyttjade delen av krediten. Rätt att skriva ut checkar på belopp större än vad som finns tillgängligt på kontot avtalas med banken, det vill säga en bestämning av en viss kreditlimit.⁷⁰ Vid tillfälliga större likviditetsbehov kan företag under vissa villkor övertrassera checkräkningkreditens limitbelopp. Företaget får dock betala en särskild avgift för denna rätt. Denna sorts kreditform tillgodoser inte bara företagets rörelsekapital- och likviditetsbehov, utan hanterar dessutom företagets in- och utbetalningar på ett effektivt sätt. Då krediten används i liten utsträckning är den en relativt dyr finansieringsform.⁷¹

3.1.2.2 Factoring

På 1960-talet utvecklades i Sverige en ny kreditform, factoring, och factoringbolag växte fram⁷². Factoring innebär att företaget får kredit mot att det överlämnar sina fakturor till factoringbolaget. Factoring kan ske antingen som fakturabelåning, det vill säga pantsättning av fakturorna, eller som fakturaköp. Vid fakturaköp övertas risken av factoringbolaget, medan risken vid belåning ligger kvar hos företaget som belånar kundfordringarna. Fakturabelåning är den vanligaste factoringformen. Fakturaköp används i mycket liten utsträckning, och då huvudsakligen vid exportaffärer.⁷³ Följande beskrivning av factoring kommer därför främst beröra fakturabelåning.

⁷⁰ Bergström Svante & Lennander, Gertrud, a.a. (2001), s. 19.

⁷¹ Tegin, Åke, a.a. (1993), s. 45.

⁷² Boman, Per, *Factoring och leasing* (1985), s. 10.

⁷³ Tegin, Åke, a.a. (1993), s. 50ff.

Kostnader och fördelar

Vid fakturabelåning betalar köparen direkt till factoringbolaget, som avräknar betalningen på företagets kredit hos factoringbolaget. Fakturor belånas till 60-80 procent av fordringsbeloppet. Hur hög belåningsgraden är beror naturligtvis på hur bra säljaren och kundfordringarna anses vara. Fakturabelåning kan ske med respektive utan administrativ service, det vill säga bland annat reskontrahantering samt krav- och inkassohantering. För denna service tas en avgift ut, som normalt beräknas som en procentsats på omsättningen.⁷⁴

Kostnaden för factoring utgörs av limitavgift, ränta på utnyttjad kredit och hanteringsavgift⁷⁵. I Sverige är dock servicekostnaden för factoring internationellt sett relativt liten. En ytterligare aspekt att beakta är den förlorade kundkontakten som factoring innebär. Factoringbolaget måste ges förtroendet att vårda dessa relationer väl.⁷⁶ Kostnaderna bör jämföras med de intäkter som följer av denna finansieringsform. De består främst av räntevinster genom minskad kundkreditid (snabbare betalning till factoringbolag), arbetskostnadsinbesparingar (skötsel av de administrativa uppgifterna) samt bättre kravverksamhet med minskade kreditförluster som följd.⁷⁷ En minskad kreditid ger företaget en möjlighet att själva betala snabbare till leverantörer och därmed erhålla rabatt⁷⁸.

En åtskillnad kan göras mellan bankägda och självständiga factoringbolag, vad gäller lånekostnader. De förstnämnda bör åtnjuta vissa fördelar, då de kan låna internt.⁷⁹ De bankägda factoringbolagen brukar därmed kunna erbjuda samma räntevillkor som andra alternativa kreditformer. Factoring behöver därför inte alltid vara en avsevärt dyrare finansieringsform än bankfinansiering, vilket ofta antas.⁸⁰ De självständiga har inte samma möjligheter till billig finansiering. Trots deras konkurrensnackdel vad gäller kapitalkostnad har de inga problem att ta marknadsandelar. Banker är mer riskaversa, och alternativet för de företag som då nekas av bankerna är de självständiga, dyrare, factoringbolagen.⁸¹

Majoriteten av factoringföretag i Sverige är bankägda, vilket har både sina för- och nackdelar. Banker har de resurser och kunskaper som krävs för en vidareutveckling av denna finansieringsform. De kan dock som sagt vara relativt

⁷⁴ Tegin, Åke, a.a. (1993), s. 50ff.

⁷⁵ Tegin, Åke, a.a. (1993), s. 58ff.

⁷⁶ www.europa.eu.int, 2004-05-06, a.a. s. 46f.

⁷⁷ Tegin, Åke, a.a. (1993), s. 58ff.

⁷⁸ www.europa.eu.int, 2004-05-06, a.a. s. 45f.

⁷⁹ www.europa.eu.int, 2004-05-06, a.a. s. 43.

⁸⁰ Tegin, Åke, a.a. (1993), s. 58ff.

⁸¹ www.europa.eu.int, 2004-05-06, a.a. s. 43.

restriktiva i sin kreditgivning och begränsade till etablerade företag inom vissa branscher.⁸²

Få företag känner till denna finansieringsform väl, och de som gör det har ofta en negativ uppfattning av såväl factoringbolagen som de företag som erhåller krediten. Företag som använder sig av factoring tros göra det som en sista utväg, efter att de har nekats bankkrediter, och befaras därmed ha finansiella problem. Dock verkar denna stämpel vara på väg att försvinna, tack vare utvecklingen av bankers ökade närvaro på factoringmarknaden. Den kan därmed uppfattas som en mer respektabel finansieringsform.⁸³

Kunder

Factoring används i Sverige främst inom branscher som tillverkning, transport och distribution samt tjänsterelaterade. Även inom elektronik, kemikalier, mat och textilier är det ett accepterat finansieringssätt.⁸⁴ Factoringbolag undviker generellt sett klädgrossister, på grund av deras tendens till att gå i konkurs när det passar och vid dessa tillfällen ett hävdande att kläderna returnerats eller varit felaktiga, samt entreprenadbranschen, där problemet är att faktureringen ofta avser prestationer som inte är helt fullgjorda. Betalning av fakturor för avklarade delmoment av den prestation som avtalet avser vägras ofta.⁸⁵

Factoringbolag hävdar att det är en optimal finansieringsform för små, unga och snabbt växande företag. 70 procent av deras kunder är just småföretag med mindre än 15 anställda. Dessa investerare kan därmed minska ofta förekommande problem i småföretag i samband med hantering av kundfordringar, såsom bristande skickligheter och/eller höga alternativkostnader.⁸⁶ Factoring som finansieringsform passar företag som behöver den administrativa hjälpen, i form av till exempel reskontra- och kravhantering, som factoringbolaget kan erbjuda⁸⁷. Tillsammans med det faktum att factoring är den enda externa finansieringsform som omedelbart reagerar på förändrad försäljning, gör factoring som finansieringsform unik⁸⁸.

Factoringföretag är mer intresserade av kredittagarens kunder än av kredittagaren själv, då det är deras betalning krediten hänger på. Därmed kan de i större

⁸² www.europa.eu.int, 2004-05-06, a.a. s. 53.

⁸³ www.europa.eu.int, 2004-05-06, a.a. s. 46f.

⁸⁴ www.europa.eu.int, 2004-05-06, a.a. s. 36.

⁸⁵ Tegin, Åke, a.a. (1993), s. 58ff.

⁸⁶ www.europa.eu.int, 2004-05-06, a.a. s. 4f.

⁸⁷ Tegin, Åke, a.a. (1993), s. 57.

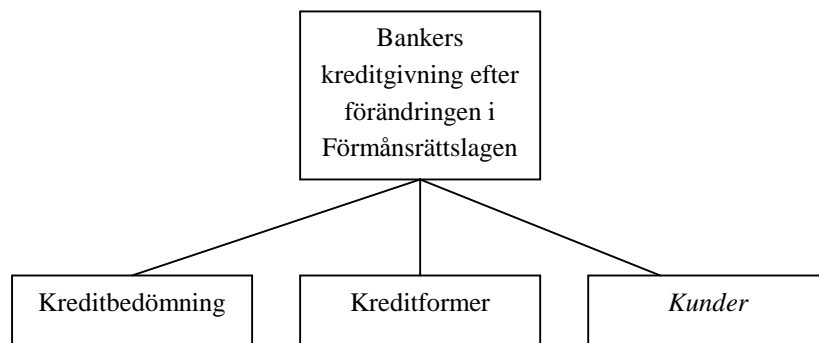
⁸⁸ www.europa.eu.int, 2004-05-06, a.a. s. 4.

utsträckning ge lån till små nyetablerade företag, vilket är av stor vikt då dessa företag verkar ha en allt mindre åtkomst till bankkrediter.⁸⁹

Volymen på kundfordringarna påverkar också lämpligheten av denna finansieringsform. Kostnaden kan vara orealistiskt hög vid en liten volym. Företag som har en stor andel av sina fordringar koncentrerade hos en kund, kan innebära en alldeles för hög risk för factoringbolag, vilket gör dem mindre passande för denna finansieringsform.⁹⁰

Den svenska factoringmarknaden har på senare tid expanderat i hög takt. Mellan 1998-2000 uppgick tillväxttakten till 60 procent.⁹¹ Själva antalet factoringföretag i Sverige har dock minskat, vilket förklaras av ökat antal sammanslagningar på denna marknad. Det kan till viss del förklaras av de stordriftsfördelar som karakteriserar factoringmarknaden. En större konkurrens är dock att vänta, vilket kan leda till ökad produktinnovation med bättre kvalitet och lägre pris som följd. En förbättrad tillgänglighet och lämplighet för de mindre företagen är också att vänta, samt en ökad medvetenhet om denna finansieringsform bland företagare.⁹²

3.1.3 Kunder

Banker skiljer sig från övriga finansiärer beträffande relationen till företag, vilken kan närmast karakteriseras som passiv. Deras bidrag är därmed också mycket mer begränsat, vilket gör dem relativt ointressanta för företag som värderar kompetenstillskott. Det ligger till grund för hur bankers kundstruktur är utformad, det vill säga för vilka företag bankfinansiering passar.⁹³

⁸⁹ Papadimitriou Dimitri et al., *An Alternative in Small Business Finance* (1994), s.ii.

⁹⁰ www.europa.eu.int, 2004-05-06, a.a. s. 35ff.

⁹¹ www.europa.eu.int, 2004-05-06, a.a. s. 56f.

⁹² www.europa.eu.int, 2004-05-06, a.a. s. 49ff.

⁹³ Landström, Hans & Andersson, Patric, a.a. (2003), s. 59.

Småföretagare önskar bibehålla kontroll och flexibilitet i verksamheten⁹⁴. Företagare väljer finansieringskällor utifrån en hierarkisk ordning där internt genererade medel väljs framför externt och lånekapital före externt ägarkapital.⁹⁵

Ovan nämnda hierarkiska ordning kan förklaras av inte enbart småföretags ovilja, utan även deras oförmåga, att erhålla externt ägarkapital. Placerare i Sverige, såsom pensionsfonder, försäkringsfonder, aktiefonder, värdepappersfonder samt riskkapitalbolag, investerar i småföretag i mycket liten grad. En förklaring kan vara de placeringsregler som försäkringsbolag, banker och värdepappersfonder tilldelats. Även skattesystemet kan innebära ett hinder för investeringar i småföretag. Avkastningen efter risk anses vara för låg i relation till den risk investerare utsätts för.⁹⁶

3.2 Förmånsrättslagen

Vid bankers kreditgivningsprocess är kredittagarens framtida återbetalningsförmåga en del av beslutsunderlaget, vilket innebär att kännedom om risken för och vid betalningsinställelse i högsta grad är relevant.

Bakgrund till förändringen i Förmånsrättslagen

Vid konkurs regleras den ordning i vilken betalningsanspråken ska tillgodoses i Förmånsrättslagen. Utgångspunkten är att alla fordringar har samma rätt. Det finns dock fordringar med bättre rätt än de andra, förmånsrätt, och vilken ordning som gäller mellan dessa prioriterade fordringar går att utläsa i Förmånsrättslagen. En uppdelning görs mellan särskilda förmånsrätter, som avser endast viss egendom och som gäller vid både konkurs och utmätning, och allmänna förmånsrätter, som gäller all gäldenärens egendom och enbart vid konkurs. Särskild förmånsrätt gäller bland annat för panträtt i viss egendom och det tidigare gällande företagshypoteket.⁹⁷ Fordringar med allmän förmånsrätt ska i första hand betalas ur egendom i vilken särskild förmånsrätt inte gäller⁹⁸. Därefter utgår, i de fall det finns några tillgångar kvar, betalning till borgenärer utan förmånsrätt, så kallade oprioriterade borgenärer, vilka har lika rätt till betalning⁹⁹. Oprioriterade fordringar utgörs till stor del av leverantörsfordringar, men även vanliga lån som inte är säkrade¹⁰⁰.

⁹⁴ Landström, Hans & Andersson, Patric, a.a. (2003), s. 14.

⁹⁵ Myers, Stewart, *The Theory of Capital Puzzle* (1984), s. 575.

⁹⁶ SOU 1998:93, *Kapitalförsörjning till småföretag*, s. 19.

⁹⁷ www.riksdagen.se, 2004-04-05, lagutskottets betänkande, nya förmånsrättsregler.

⁹⁸ SOU 1992:113, *Insolvensutredningens slutbetänkande*, s. 102.

⁹⁹ www.riksdagen.se, 2004-04-05, lagutskottets betänkande, nya förmånsrättsregler.

¹⁰⁰ SOU 1999:1, a.a. s. 85.

Som tidigare nämnts kan en ökning ses ifråga om antal konkurser. Olika åtgärder för att dämpa denna olyckliga utveckling har berörts, till vilka preventiva åtgärder hör, där man försöker att undvika att konkurssituationer överhuvudtaget uppstår. Mer exakt kan sådana ingrepp vara förbättrad utbildning för företagare och ökad kunskap om riskhantering. Andra möjligheter för att uppnå samma målsättning kan vara ändringar i insolvensrättsliga lagstiftningen, där ett främjande av rekonstruktion av krisföretag istället för konkurs eftertraktas. Detta rekonstruktionsalternativ bör övervägas i situationer då företaget ännu inte har blivit ohjälpligt insolvent. En rekonstruktion framför konkurs kan i många fall, dock inte alltid, vara samhällsekonomiskt fördelaktigt.¹⁰¹

Det är främst de oprioriterade borgenärerna, inte minst leverantörerna, som drabbas av de många konkurserna. Dock har även borgenärer med särskild förmånsrätt, till exempel banker och andra kreditgivare med säkerhet i gäldenärens egendom, fått uppleva stora förluster. Förlusten beror på en obefintlig överensstämmelse mellan säkerhetens värde och kreditens storlek.¹⁰² Den ökande trenden av konkurser ledde fram till ett reformbehov, i fråga om förmånsrättsordningen, lönegarantins roll och formerna för rekonstruktion av krisföretag.¹⁰³ Idag är omarbetningar av ovan regler genomförda. Frågan är dock om målsättningen med reformen är uppnådd. Huruvida så är fallet är i dagsläget mycket omdiskuterat.

Den nya Förmånsrättslagen

Den 1 januari 2004 vann de nya förmånsrättsreglerna laga kraft. Förändringen rör dels ett avskaffande av statens förmånsrätt för skatter och avgifter vid konkurs och förmånsrätt för hyresavgifter, dels ett avskaffande av företagshypoteket, vilket ersätts med en företagsinteckning.¹⁰⁴ Vi kommer här att återge den sistnämnda förändringen då vår studie behandlar dess konsekvenser.

En ny lag om företagsinteckning (1984:649) ersätter den nuvarande lagen om företagshypotek (2003:528)¹⁰⁵. Äldre företagshypotek kommer dock att fortsätta gälla under en övergångsperiod¹⁰⁶. Enligt lagen om företagshypotek kan näringsidkare göra en företagsinteckning i sin näringsverksamhet. Som bevis för den åtgärden utfärdas ett företagshypoteksbrev, vilket kan lämnas till en borgenär som säkerhet för en fordran.

¹⁰¹ SOU 1992:113, a.a. s. 303ff.

¹⁰² SOU 1992:113, a.a. s. 302ff.

¹⁰³ SOU 1992:113, a.a. s. 304.

¹⁰⁴ www.riksdagen.se, 2004-04-05, lagutskottets betänkande.

¹⁰⁵ Ibid.

¹⁰⁶ www.frek.org/proposition.htm 2004-04-05.

Ett företagshypotek gäller i all verksamhetens lösa egendom, exklusive kassa- och banktillgodohavanden, aktier, obligationer samt förlagsbevis och liknande skuldebrev. Inte heller egendom som kan vara föremål för panträtt ingår i detta underlag. Då ett företagshypotek ej är knutet till en viss bestämd egendom kan därmed den egendom som utgör basen för företagshypoteket skifta från en tid till en annan. Då företagshypotek ger särskild förmånsrätt har den företräde framför allmänna förmånsrätter.¹⁰⁷ Den ger dock sämre förmånsrätt än panträtt. Även om företagshypotek har tagits ut innan egendom pantsätts, får panthavaren företräde¹⁰⁸. Enligt Jordabalken har fastighetsägare möjlighet att bestämma om industritillbehör ska ingå i fastighetspant eller företagshypotek¹⁰⁹.

Regeringen har uppfattat denna utformning av företagshypotek som suboptimal, vad gäller dess roll vid kreditgivning. Risken är att en alltför stor betoning läggs på storleken på ställda säkerheter, istället för på det som verkligen borde avgöra ett företags möjligheter till krediter; dess återbetalningsförmåga. Ägaren till företagshypotek har rätt till 100 procent av den underliggande egendomen, vilket kan medföra en tilltro till högre ersättning och därmed ett bristande intresse av aktiva bidrag till rekonstruktion av ett krisföretag. En ytterligare negativ aspekt av det företagshypotek som tidigare gällt är att kreditriskerna ansetts vara ojämnt fördelade mellan borgenärerna.¹¹⁰

I och med den lagförändring som har genomförts har företagshypoteket ersatts med företagsinteckning som istället ger allmän förmånsrätt i 55 procent av all gäldenärens egendom. Härmed inkluderas även kassa- och banktillgodohavande, aktier, lös egendom som kan vara föremål för pantsättning genom inteckning samt fast egendom, och därmed ökar underlaget teoretiskt. I verkligheten ökar normalt inte underlaget, då dessa egendomar är de som försvinner först då ett företag börjar gå dåligt. De finns därmed ofta inte kvar i ett krisföretags tillgångsmassa.¹¹¹ Egendom som kan pantsättas har dessutom ofta använts fullt ut då konkurs blir aktuellt, vilket innebär att utdelning från sådan egendom i regel är betydelselös¹¹². Kreditgivare ser därmed sin procentsats minska medan underlaget i praktiken inte förändras, åtminstone inte in någon högre grad. Denna mindre goda säkerhet för kreditgivare hoppas regeringen kunna leda till dels ökat fokus på återbetalningsförmåga, dels ett tidigare och mer aktivt ingripande i krisföretag. Det i sin tur bör underlätta företagsrekonstruktioner, vilket är en av

¹⁰⁷ www.riksdagen.se, 2004-04-05, lagutskottets betänkande.

¹⁰⁸ SOU 1999:1, a.a. s. 255.

¹⁰⁹ SOU 1999:1, a.a. s. 252.

¹¹⁰ www.riksdagen.se, 2004-04-05 lagutskottets betänkande.

¹¹¹ Ibid

¹¹² SOU 1999:1, a.a. s. 331.

målsättningarna med denna reform.¹¹³ Enligt propositionen om företagsrekonstruktion (1995/96:5) kan dock ifrågasättas om bankers intresse av företagsrekonstruktion ökar i någon större utsträckning. En mer omfattande kreditbevakning är naturligtvis kostnadskrävande, och kan i vissa fall anses som olönsam. Risken är att banker istället kräver kompletterande säkerheter, för att uppnå samma trygghet.¹¹⁴

Förbättringar

Vissa problem kunde tidigare uppstå gällande företagshypotek. Då fordringar betalades till företaget, och därmed blev kassa- eller banktillgodohavanden, kom den egendom som omfattades av företagshypoteket att minska. Vanligen placerades dock dessa medel på ett så kallat administrationskonto, vilket förhindrade att denna egendom blev oåtkomlig för ägare till företagshypotek.¹¹⁵ Lösningen är dock inte helt problemfri, då det råder osäkerhet gällande olika parter förfogande över kontot¹¹⁶. Genom att göra om det till en allmän förmånsrätt kommer en del praktiska problem förebyggas. Överföringar mellan olika egendomslag kommer att vara oväsentligt för företagsinteckningshavaren. Behovet av administrationskonto försvinner därmed.¹¹⁷

Under en övergångsperiod på ett år ges kreditgivare möjlighet att se över sina redan givna krediter, och i de fall säkerheten ej anses vara tillräcklig har de rätt att säga upp den enskilda krediten. Dock har denna åtgärd i regel varit genomförbar redan tidigare, i och med att kreditavtal ofta innefattar befogenheten att säga upp krediter vid bristfällig säkerhet.¹¹⁸

Regeringen anser att ovan nämnda reform kommer leda till ett mer jämställt borgenärskollektiv, där borgenärer med oprioriterade fordringar, ofta leverantörer, får större möjlighet till utdelning, på bekostnad av främst staten och banker. Mer jämställda borgenärer bedöms också öka deras samlade intresse av medverkan vid företagsrekonstruktioner.¹¹⁹

¹¹³ www.riksdagen.se, 2004-04-05 lagutskottets betänkande.

¹¹⁴ SOU 1999:1, a.a. s. 215,

¹¹⁵ SOU 1992:113, a.a. s. 122.

¹¹⁶ SOU 1999:1, a.a. s. 265.

¹¹⁷ SOU 1999:1, a.a. s. 277.

¹¹⁸ SOU 1999:1, a.a. s. 337f.

¹¹⁹ www.riksdagen.se, 2004-04-05 lagutskottets betänkande.

3.3 Bankers kreditgivning efter förändringen i Förmånsrättslagen

Den kommitté som 1995 gavs uppdrag att utreda frågor om förmånsrätt i konkurs och underlaget för företagshypotek har i sin utvärdering dragit slutsatsen att företagshypotek har en viss betydelse för kreditgivning. En ökad risk kan inte alltid kompenseras med en högre ränta. Dock måste bankers kapital placeras och förräntas, och utlåning till företag i Sverige påstås vara den mest lönsamma placeringen. Vid betraktande av situationen internationellt sett kan antas att en försämring av företagshypotek inte påverkar företags kreditmöjligheter på ett påtagligt sätt.¹²⁰

Danmark saknar företagshypotek, men en begäran om ett införande av denna säkerhet har gjorts av det danska Finansrådet. Då företag har varit tveksamma till lagerpantstättning och factoring, ses detta alternativ som en praktisk lösning i och med dess enkelhet och låga kostnad. Dock förväntas inga effekter på kreditvolym eller räntor.¹²¹ 1993 genomfördes en reform i Finland, som har åtskilliga likheter med Sveriges. Inställningen till företagsinteckningens roll hos finska banker varierar, utifrån deras inriktning. En uppfattning var att den var en god kompletterande säkerhet, medan andra helt avvisade dess betydelse vid kreditgivning.¹²² Det råder uppenbarligen delade meningar i fråga om företagsinteckningens betydelse för kreditgivning.

Ett uppnående av målsättningen ses som tvivelaktig. Oro har särskilt förts fram vad gäller kreditgivning till små och medelstora företag, framförallt i glesbygd där kapitaltillgången redan idag är begränsad.¹²³ I vissa delar av landet kan det vara svårt att sälja industrifastigheter och företag kan därmed inte förlita sig på fastighetsinteckningar som säkerhet för kredit. I och med försämringen av företagsinteckning kan därmed dessa företag förväntas få större problem vid erhållande av krediter.¹²⁴ Även nuvarande krediter kommer att omprövas och ytterligare säkerhet krävas. Det kan få till följd att livskraftiga företag ej kan fortsätta sin verksamhet.¹²⁵ Framförallt för små företag kan vissa problem beträffande deras kapitalförsörjning ses¹²⁶. Krav på alternativa säkerheter i form av privat egendom och borgen kan sannolikt öka, vilket kan minska viljan att starta företag. Många har uttalat sig i frågan, bland annat Svenska

¹²⁰ SOU 1999:1, a.a. s. 24.

¹²¹ SOU 1999:1, a.a. s. 23.

¹²² SOU 1999:1, a.a. s. 23.

¹²³ www.riksdagen.se, 2004-04-05 lagutskottets betänkande.

¹²⁴ SOU 1999:1, a.a. s. 211.

¹²⁵ www.riksdagen.se, 2004-04-05 lagutskottets betänkande.

¹²⁶ Idling, Lillemor, a.a. 2004-09-24

Bankföreningen, vilka menar att banker även i fortsättningen är skyldiga att garantera långivarnas medel med säkerheter. Föreningen menar vidare att regeringens utgångspunkt inte borde ha varit effekter på företag i obestånd utan snarare effekter på den normala kreditförsörjningen.¹²⁷ Ifrågasätts kan om en ändring av förmånsrättsordningen, som är fördelaktig för företagare i allmänhet, bör göras med syfte att öka incitament för rekonstruktion, som endast ett fåtal kan dra nytta av.¹²⁸

Regeringen anser dock att lönsamma företag även i framtiden kommer att erhålla krediter, då återbetalningsförmågan är av central betydelse i kreditgivning. En ökad konkurrens och mer utvecklade specialiserade rutiner hos banker och andra kreditgivare har medfört en förbättrad kreditmarknad och bättre beslutsunderlag vid kreditgivning, vilket har möjliggjort en ökad fokusering på återbetalningsförmågan och ett mindre behov av säkerheter. Regeringen bedömer heller inte att banker kompenserar den försämrade säkerheten med alternativa säkerheter. De används redan i den utsträckning det är praktiskt möjligt. I den mån en ökning ändå skulle ske har dessa säkerheter vanligtvis en högre belåningsgrad, vilket innebär ett större lånebelopp.¹²⁹ Den underliggande egendomen vid företagsinteckning är i dagsläget mer omfattande. Dock medför detta ej några betydande förbättringar av utdelningen vid en konkurs. Tillförlitligheten i fråga om vad som ingår i underlaget förväntas att bli större då en kredit ges. Det kommer inte längre spela någon roll om kundfordringar omvandlas till likvida medel just före en konkurs.¹³⁰ En något mer restriktiv kreditgivning behöver inte heller endast vara negativt. För frikostiga krediter kan i vissa fall stjälpna snarare än hjälpa, det vill säga förvärpa ett företags insolvens istället för att bidra till att minska den.¹³¹ Det kan därmed på längre sikt bidra till att uppnå det eftersträvarsvärda syftet att minska antal konkurser¹³².

3.3.1 Kapitalkostnadsteori

Huruvida förändringen i Förmånsrättslagen kommer att påverka bankers kreditgivning beror på vilken betydelse säkerheter har i kreditprocessen. Säkerheters roll beror på vilka antagande som görs om ekonomin i allmänhet. I en idealiserad värld där alla aktörer har samma information har säkerheter endast fördelningsmässiga effekter, vilket Miller & Modiglianis irrelevante teori förespråkar.¹³³ Miller & Modigliani finner inga bevis för att den genomsnittliga

¹²⁷ www.riksdagen.se, 2004-04-05 lagutskottets betänkande.

¹²⁸ SOU 1999:1, a.a. s. 216.

¹²⁹ www.riksdagen.se, 2004-04-05 lagutskottets betänkande.

¹³⁰ SOU 1999:1, a.a. s. 277.

¹³¹ SOU 1992:113, a.a. s. 327.

¹³² SOU 1999:1, a.a. s. 316.

¹³³ SOU 1999:1, a.a. bilaga 6, s. 23.

kapitalkostnaden minskar då skuldsättningsgraden ökar, vilket innebär att kapitalstrukturen är irrelevant¹³⁴. Säkerheter påverkar därmed vem som erhåller krediten. Som nämnts tidigare utgörs den totala risken för en kreditgivare av risken för fallissemang och risken vid fallissemang. En kreditgivare som har erbjudits säkerhet från företaget kommer i och med den lägre risken kräva en lägre räntekostnad. Denna lägre kapitalkostnad kommer dock att uppvägas av en högre kapitalkostnad, på grund av högre risk, för övriga kreditgivare utan säkerhet.¹³⁵

Ett antal imperfektioner föreligger dock på de finansiella marknaderna¹³⁶. Information på de finansiella marknaderna är asymmetriskt fördelad mellan kreditgivare och kredittagare.¹³⁷ Informationsproblemen vid kreditgivning är av två slag, adverse selection och moral hazard¹³⁸. Kreditgivaren har ofullständig information gällande projektets kvalitet och företagets ledning¹³⁹. Kredittagarens relativa informationsövertag vad gäller företagets risknivå leder till problemet med adverse selection. Detta fenomen avser det informativa underläge som kan uppstå för kreditgivaren innan krediten har getts.¹⁴⁰ Det kan resultera i en ineffektiv resursallokering där olönsamma projekt ges krediter medan de lönsamma avvisas¹⁴¹.

Informationsasymmetrin medför också problem efter avtalets ingående, i form av moral hazard. Osäkerheten huruvida företagsledningens beslut är i linje med kreditgivarens preferenser, förstärks i och med att en erfordrad övervakning är för kostnadskrävande. Existensen av säkerheter möjliggör en reducering av kreditgivarens övervakningskostnader. Då olika kreditgivare har olika höga övervakningskostnader kan en reducering av företagets kapitalkostnader uppnås genom användande av säkerheter. Kreditgivare med höga övervakningskostnader bör ges säkerheter, medan de kreditgivare som kostnadseffektivt kan övervaka företaget är oprioriterade. Olika typer av kreditgivare har olika incitament och kostnader att övervaka företaget. Framförallt tre faktorer kan sägas avgöra en borgenärs incitament till övervakning. Storleken på krediten har betydelse, då denna typ av kostnad till stor del är fast. Små borgenärer finner övervakning därmed i regel vara en olönsam verksamhet. Dessutom har kredittiden en inverkan

¹³⁴ Miller, Merton & Modigliani, Franco, *The cost of capital, Corporation Finance and the Theory of Investment* (1958), s. 284.

¹³⁵ SOU 1999:1, a.a. bilaga 6, s. 23ff.

¹³⁶ Titman, Sheridan, et al., *Market Imperfections, Investment Flexibility, and Default Spreads*, (2004), s. 166.

¹³⁷ Tucker, Jonathan & Lean, Jonathan, a.a. (2003), s. 51.

¹³⁸ SOU 1999:1 bilaga 6, s. 28.

¹³⁹ Tucker, Jonathan & Lean, Jonathan, a.a. (2003), s. 51.

¹⁴⁰ SOU 1999:1, a.a. bilaga 6, s. 28.

¹⁴¹ Tucker, Jonathan & Lean, Jonathan, a.a. (2003), s. 52.

på behovet att övervaka, då risken att kredittagaren agerar opportunistiskt är mindre på kort sikt. Kreditgivare med kortsiktiga krediter har därmed inget större intresse av att övervaka sin gäldenär. Slutligen har olika borgenärer olika stora övervakningskostnader. Leverantörer har i regel en större kännedom om bland annat den bransch företaget verkar i, vilket talar för att deras övervakningskostnader skulle kunna vara lägre. Så är oftast dock inte fallet, på grund av de övriga faktorerna.¹⁴²

Kreditsäkerheter kan också fungera som ett hinder för företaget att genomföra förändringar av sin verksamhet, som skulle medföra en högre risk. En förändrad verksamhet kan innebära att tillgångar kan behöva bytas ut mot andra, vilket en säkerhet såsom pant kan avstyra. Det är därmed inte bara säkerhetshavaren som främjas, utan alla företags kreditgivare åtnjuter en lägre risk. Fordringsägarnas totala övervakningskostnader kan på detta sätt reduceras.¹⁴³

Kreditsäkerheter påverkar kreditgivning endast då företags kreditgivare uppvisar betydande skillnader i övervakningsmöjligheter samt då säkerheten kan hindra företaget att verka inom mer riskfyllda områden. En säkerhet som företagsinteckning har dock ej denna **sistnämnda** effekt, då företaget kan använda de tillgångar som ingår i säkerhetsunderlaget utifrån egna önskemål.¹⁴⁴

Som nämnts tidigare är finansieringsproblem mest markanta för mindre företag, vilket kan förklaras av den relativt större informationsasymmetrin. Dessa företag är mer entreprenörer än finansieringsspecialister, vilket kan visa sig i deras förmåga att kommunicera och göra ett trovärdigt intryck. Dessutom har nya företag begränsad historisk information, vars betydelse framförallt banker betonar. Ett närmare samarbete kan dock reducera denna informationsasymmetri. Andra faktorer som karakteriserar småföretag, och som förstärker deras finansieringsproblem, är bland annat deras mångfald, högre risk samt begränsade möjligheter att erbjuda säkerheter. Småföretags olikheter sinsemellan ökar svårigheten för banker att utföra en riskbedömning av dessa företag. Småföretag uppvisar dessutom i regel en högre finansiell risk, på grund av svårigheter och kostnader att attrahera finansiering i form av eget kapital.¹⁴⁵ Dessutom är det inte lika kostnadseffektivt att övervaka ett mindre som ett större företag¹⁴⁶.

Banker tenderar under dessa förhållanden att snarare fokusera på ställda säkerheter än återbetalningsförmåga. Utöver det problem som brist på säkerheter

¹⁴² SOU 1999:1, a.a. bilaga 6, s. 28ff.

¹⁴³ SOU 1999:1, a.a. bilaga 6, s. 31f.

¹⁴⁴ SOU 1999:1, a.a. bilaga 6, s. 32.

¹⁴⁵ Tucker, Jonathan & Lean, Jonathan, a.a. (2003), s. 52ff.

¹⁴⁶ SOU 1999:1, a.a. bilaga 6, s. 101.

medför, är företagsledarens inställning till personliga säkerheter avgörande för ett företags kreditmöjligheter. Ett närmare samarbete mellan kreditgivare och företag skulle kunna medföra minskade informationsproblem. Dock verkar utvecklingen gå åt motsatt håll, i form av större banker och centraliserade kreditbeslut.¹⁴⁷

Slutligen kan därmed, utifrån existensen av informationsproblem och bristande övervakningsmöjligheter, dras slutsatsen att creditsäkerheter inte endast har fördelningsmässiga utan även reala ekonomiska konsekvenser.¹⁴⁸

¹⁴⁷ Tucker, Jonathan & Lean, Jonathan, a.a. (2003), s. 52ff.

¹⁴⁸ SOU 1999:1, a.a. bilaga 6, s. 131.

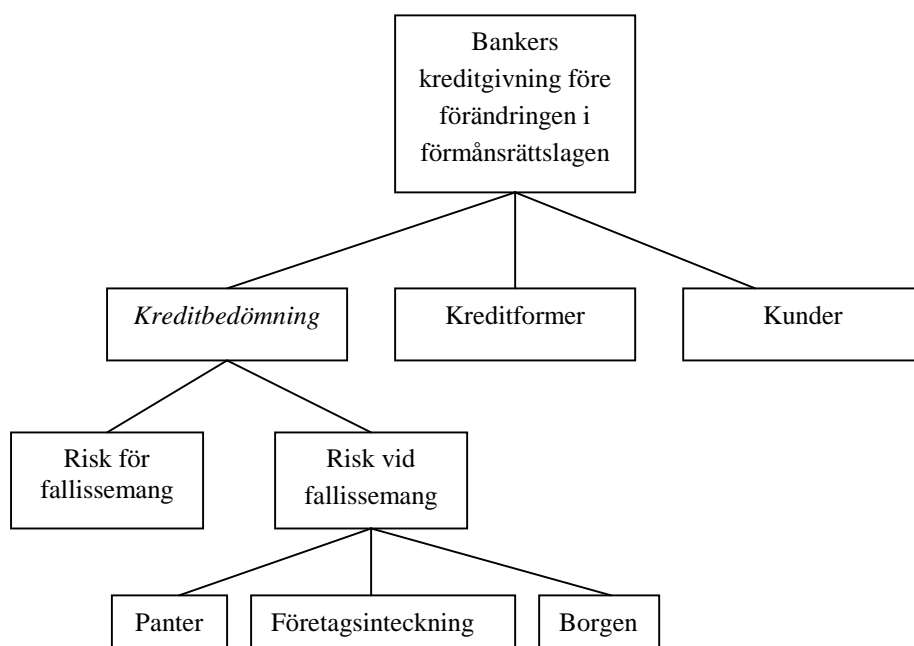
Kapitel 4

Empiri

I detta avsnitt har en sammanställning av insamlad empiriskt material gjorts, där bankers, deras finansavdelningars samt fristående factoringbolags åsikter har beaktats¹⁴⁹. Inledningsvis beskriver vi den struktur som har präglat bankers kreditgivning tidigare, i fråga om bankers kreditbedömning samt kreditformer. Kreditgivarnas syn på den aktuella förändringen i Förmånsrättslagen samt dess konsekvenser på bankers kreditgivning följer härnäst. En eventuell förändring i bankers kreditbedömning ställer andra krav på de kreditformer som erbjuds, vilket i sin tur kan leda till en förändring i bankers kundstruktur. Avslutningsvis framförs även förbättringar av de eventuella brister som har lokaliserats.

4.1 Bankers kreditgivning

4.1.1 Kreditbedömning

På en idealisk marknad bör kostnad på kapital, räntan, spegla den totala risken för en kredit, det vill säga företagets risk för och risk vid fallissemang. Ett flertal

¹⁴⁹ Under hela genomgången av empirin definierar vi ett par banker som 2-3, några som 4, flera eller ett flertal som 5, majoriteten som 6 och samtliga som 7.

banker menar att en högre risk bör resultera i en högre ränta. De menar dock att denna prissättning inte fungerar fullt ut i praktiken, på grund av konkurrensskäl.

4.1.1.1 Risk för fallissemang

En av de tillfrågade bankerna hävdar att svenska banker internationellt sett har varit mycket säkerhetsfokuserade i sin kreditgivning. Det förklaras av det företagshypotek som svenska banker haft möjlighet att tillgå, men som är en ovanlig företeelse i andra länder. Den har varit central i bankers kreditgivning till företag. Trots det hävdar bankerna att de i sin kreditbedömning av kredittagaren ovillkorligen utgår från företagets framtida återbetalningsförmåga. I händelse av bristande återbetalningsförmåga, där risken för fallissemang beräknas vara väsentlig, kan enligt bankerna kredit nekas trots fullgod säkerhet. En förklaring från ett par av bankernas sida är de kostnader som uppkommer vid företagets fallissemang i form av administrationskostnader, avveckling och realisering av tillgångar samt det badwill som kan skapas på marknaden.

Vid en bedömning av återbetalningsförmåga gör samtliga banker en helhetsbedömning av både kvantitativa och kvalitativa variabler. I stort sett samma variabler används för såväl små som stora företag. En konsekvens i fråga om variabler kan ses även bankerna emellan. Kassaflöde är det centrala för långivare, medan riskkapitalister intresserar sig mer för resultatrelaterade begrepp. Kassaflöde ingår i flertalet av de nyckeltal som banker utgår från i sin bedömning. Räntetäckningsgrad är ett av dessa, vilket talar om hur lång tid det tar för företaget att betala tillbaka de räntebärande skulderna. Andra traditionella nyckeltal relevanta att beakta är soliditet, det vill säga företagets finansiella risk, likviditetsmått samt räntabilitet på totalt kapital. Det sistnämnda sätts i relation till räntekostnaden, vilket utgör ett minimikrav på vad verksamheten måste avkasta. Det är framförallt avvikelser, från branschgenomsnitt samt från tidigare år, som bör följas upp för att få en bild av företagets utveckling och därmed dess framtida återbetalningsförmåga.

Av relevans är också de kvalitativa variablerna vilka centreras runt ledningens förmåga, i form av kompetens, inställning, historik samt möjlighet att skjuta till mer kapital. Det krävs att ett förtroende etableras. En hållbar affärsidé är naturligtvis grunden för företagets förmåga att återbetala erhållna krediter. En analys bör dessutom genomföras av företagets marknad, bransch, ekonomisystem samt flexibilitet i produktion.

Ett par av bankerna uppger att större vikt läggs på den kvalitativa aspekten i bedömningen av risken för fallissemang. Det är framförallt av betydelse vid nyetablerade företag, som saknar historik och därmed har ett tunt underlag av finansiella nyckeltal. Affärsidé och förtroende är avgörande för dess möjlighet att

erhålla krediter. Ett mönster kan utläsas i fråga om vilka variabler som bankerna beaktar. Dock kan tillvägagångssättet av kreditbedömningen variera, då utformningen av deras interna system skiljer sig åt. Flertalet banker kompletterar dessutom sina egna bedömningar med kreditupplysningar från upplysningscentralen.

4.1.1.2 Risk vid fallissemang

Säkerheters roll vid kreditgivning ska enligt samtliga respondenter dock inte helt negligeras, åtminstone inte för små och medelstora företag. För nyetablerade företag är säkerheter generellt sett av större vikt vid kreditgivning, då återbetalningsförmågan är svårare att fastställa på grund av den brist på information som föreligger. Ett par av de tillfrågade bankerna påstår dock att samma krav ställs på små som på stora företag vad gäller vikten av återbetalningsförmåga respektive säkerheter.

Vid sidan av fastighetsbolags användning av fastigheter som säkerhet är den gemensamma uppfattningen att företagsinteckning utgör den vanligast förekommande säkerheten. Meningarna är delade vad gäller prioritering av säkerhet. Ungefär hälften av bankerna anser pantbrev i företagsfastighet vara det första alternativet att beakta. Hänsyn måste dock tas till den något högre avgiften till tingsrätten som pantbrev medför, i jämförelse med företagsinteckning. Övriga banker gör skillnad mellan olika typer av företag. Vid handelsföretag betingar normalt sett lager och kundfordringar större värde än fastigheten då den sistnämnda kan vara svår att realisera, framförallt på mindre orter. Företag som inte verkar i tjänstesektorn har i regel ett större varulager vilket talar för företagsintecknings lämplighet i dessa fall. En användning av företagsinteckning innebär en större osäkerhet vid enskilda firmor då deras bokslut ej informerar om eventuellt uttagna pantar, som innebär en minskning av företagsinteckningsunderlaget. Ett par av de tillfrågade nämner att det krävs en viss storlek, eller omsättning, på företaget för att företagsinteckning ska vara lönt att tas ut.

Förutom den pant som tas ut i företagsfastigheter, har framförts att kundfordringar i stor utsträckning används som underlag. Andra tillgångar, såsom patent och rättigheter, hyresrätter samt aktier och värdepapper är sällsynt förekommande.

Användningen av borgen är också mycket utbredd i bankernas kreditgivning. Den är framförallt av vikt vid mindre företag där det finns en stark koppling till ägaren. De får därmed ett personligt intresse att få verksamheten att gå runt. Borgen tas i regel ut hos ägare eller ledning, då det föredras att borgensmannen har full insyn i verksamheten. Då borgen används som säkerhet tas i många fall dessutom företagsinteckning ut. Det görs, enligt ett par av bankerna, för att

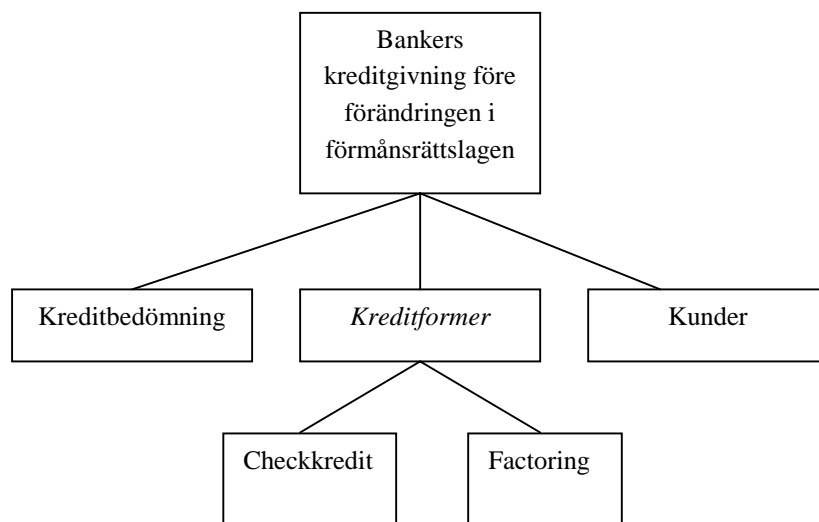
borgensmannen ska erhålla en form av försäkring. Vid eventuellt fallissemang kommer borgensåtagandet att infrias, och borgensmannen kommer då att erhålla regressrätt tack vare företagsinteckningen.

I regel är även personliga säkerheter av intresse vid kreditgivning till småföretag. De har i regel en begränsad möjlighet att tillföra eget kapital, varför de då istället får komplettera med pantbrev i personliga säkerheter, exempelvis den personliga bostaden.

Framförallt nyetablerade företag är i behov av personliga säkerheter för att erhålla krediter. Syftet sägs vara, enligt ett par av respondenterna, att dessa säkerheter ska begränsas till det initiala skedet för att sedan successivt övergå till andra sorters säkerheter. En bank uppvisar en viss tveksamhet inför användandet av personliga säkerheter i första hand. En kombination av denna säkerhet och borgen är istället, enligt en respondent, att föredra. En möjlighet ska ges ägaren att själv lösa åtaganden via borgensförbindelsen, innan hans egendom, såsom privat bostad, realiseras.

De större internationella koncernerna erbjuder i regel inga säkerheter till sina kreditgivare. Covenants ses istället som ett högst lämpligt och konkurrensneutralt alternativ ur kreditgivares synvinkel. Internationellt är dessa vanligt förekommande, då tillgången på säkerheter är begränsad. Covenants är överenskomna klausuler eller skötselregler som måste uppfyllas för att få kredit i banken. Exempel på dessa, som har nämnts under intervjuerna, är krav på finansiella nyckeltal, såsom soliditet och räntetäckningsgrad, eller negativklausuler, som förbinder företaget att till exempel inte ta upp kredit i en annan bank, pantförskriva tillgångar till andra banker eller gå i borgen för annan. Då säkerheter ej gets till denna bank ska heller inga andra eventuella kreditgivare få ta del av dem.

4.1.2 Kreditformer

Bankerna är överens om att kreditgivningen traditionellt sett har kännetecknats av en fokusering på kreditformerna checkräkningskredit och reverslån. Vid finansiering av rörelsekapital väljs främst checkräkningskredit, men kan kompletteras med factoring. Till vilken grad varierar mellan banker. Reverslån är av lämpligare karaktär vid finansiering av anläggningskapital. Redan innan ikraftträdandet av lagförändringen sågs en successiv övergång i bankerna från mer traditionella kreditformer till finansbolagskrediter då det gällde maskininvesteringar, det vill säga leasing och avbetalningskrediter. Dessa kreditformer är främst av intresse då det finns ett direkt värde i ett objekt, ett andrahandsvärde.

4.2 Förändringen i Förmånsrättslagen

Vad gäller syftet med förändringen i Förmånsrättslagen är bankernas uppfattning av två olika slag. En uppfattning är att borgenärerna i större utsträckning ska likställas i en konkurs, där framförallt leverantörernas ställning ska stärkas. Bankerna anser dock inte att detta syfte kommer att uppnås. För de som tidigare haft förmånsrätt men som i och med reformen förlorar hela eller en del av den, såsom staten och hyresvärdar, kommer det bli mer aktuellt att begära säkerheter. På så sätt lämnas troligen leverantörerna även i fortsättningen med en obetydlig utdelning i konkurser.

Det andra syftet som framfördes var förändringens positiva effekter på rekonstruktionsförfarande. Ett mer aktivt ingripande i ett tidigare skede vid ett företags betalningssvårigheter har eftersträvats. Då bankerna anser sig redan tidigare ha varit mycket aktiva i sin uppföljning av företagen under kreditprocessen, väntas ingen större generell förändring av bankers attityd och beteende. Incitament att på ett tydligare sätt följa upp de mer riskfyllda engagemangen där säkerheter har en viktig roll i kreditgivningen finns dock. De större engagemangen följs i regel upp mer än de mindre, då lönsamheten av uppföljningen är relativt högre. Bankens beteende kan förklaras av graden av närhet i relationen till kunden, där ett närmare samarbete gör det lättare att på ett tidigt stadium upptäcka och tyda krissignaler. Små bankkontor har i regel en närmare relation till sina kunder, tack vare att kundstocken är mindre.

4.3 Strukturella förändringar i bankers kreditgivning

Till grund för vidare frågeställning ligger en diskussion huruvida effekter överhuvudtaget är att vänta på bankers kreditgivning, till följd av förändringen i Förmånsrättslagen. De tillfrågade bankerna är överens om att förändringen har lett

till en generell försämring av företagsinteckningens värde. Formellt sett har underlaget ökat, men respondenterna menar att ett företag med finansiella problem i regel har använt sina likvida medel och sålt av vissa tillgångar. En av de tillfrågade menar vidare att oron i samband med företagsinteckningsunderlaget snarare har ökat än minskat. Skattemyndigheten har idag dessutom rätt att göra utmätning, vilket de tidigare ej haft. Det föder ett behov från bankers sida att ha en närmare kontroll över företaget för att på ett tidigare stadium uppmärksamma eventuella betalningsanmärkningar eller skatteskulder. Banker har tvingats bli mer aktiva och upprätthålla en tätare kontakt. En koppling görs till Danmark, där företagsinteckning ej existerar överhuvudtaget. Närmare kontakt och högre krav på ägaren kompenserar dessa brister i säkerhet. Den bank som berörde ämnet förutser en utveckling i denna riktning, även i Sverige.

Effekter är därmed att vänta. I vilken form är vidare av intresse att påvisa. Förändringen i Förmånsrättslagen behöver nödvändigtvis inte innebära en minskad kreditgivning. Av vikt är att bankers arbetssätt förändras och anpassas efter de nya förutsättningarna. Om ett närmare samarbete blir en effekt av förändringen kommer förändringen inte bara vara av ondo. Den sistnämnda effekten är dock troligen av en mer långsiktig karaktär, och på kortare sikt kan kreditgivning till företag antagligen förväntas försvåras, vilket flertalet respondenter har uttalat sig om.

En relativt stor skillnad kan erfaras mellan befintliga och nya krediter. Om den befintliga krediten ses som godtagbar trots försämringen i säkerhetsvärdet är uppfattningen att banken kommer att acceptera krediten som den är. Vid nya kreditansökningar där säkerheter ej kan anses vara tillräckliga och alternativ ej aktuella, kan dock i vissa fall krediten nekas.

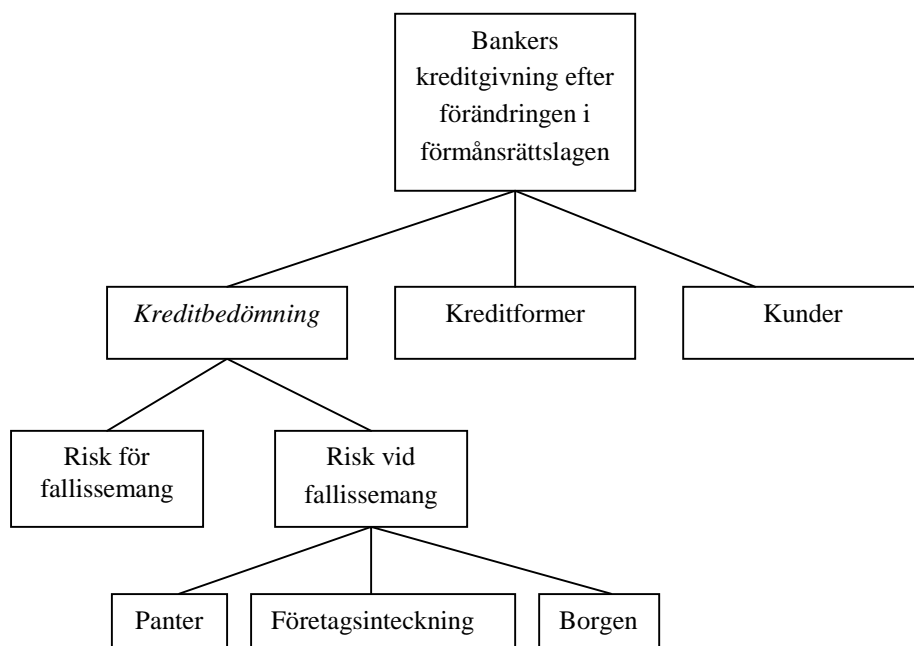
Uppsägning av befintliga krediter är genomgående högst ovanligt, och bankerna försöker istället hitta alternativa lösningar som gynnar såväl bankerna som företagen. Krediten ska kunna behållas, men med bibehållen risk för banken. Rent teoretiskt skulle krav på kompletterande säkerheter eller borgen kunna ställas. Det förväntas dock inte ske i någon större omfattning. Vissa företag har inte heller någon möjlighet att erbjuda mer säkerheter. De tillfrågade menar att om bedömningen har gjorts rätt från början, där fokus har varit återbetalningsförmåga, ska det nya systemet inte medföra någon större förändring i säkerhetskrav på befintliga krediter. Om en god återbetalningsförmåga finns föreligger ingen direkt koppling mellan värdet på säkerhet och beviljad kredit.

Det har däremot framförts att för företag vars återbetalningsförmåga har försämrats kan vissa åtgärder vidtas, såsom att begära in mer säkerheter, prishöjningar, sänkt rörelsekredit samt en ökad amorteringstakt. I och med den

förändring som har gjorts i Förmånsrättslagen kommer dessa problem att uppmärksammas i ett tidigare skede än vad som hade gjorts annars, tack vare den genomgång av kreditstocken som reformen har framtvingat.

De konsekvenser på bankers kreditgivning som från ovan diskussion är att vänta, kan tänkas avspeglas i en förändrad riskprofil hos bankerna. Enligt ett par av bankerna är avsikten att behålla samma riskbild i bankens kreditportfölj. Riskprofilen får inte försämrats. Det kan uppnås genom högre krav på återbetalningsförmåga eller en övergång till alternativa kreditformer och säkerheter. Det finns dock en osäkerhet ifråga om strategins framgång, då övergången inte är genomförbar för alla krediter. Riskerna kan komma att höjas, och en kompensation i form av en högre ränta kan vara orealistisk av konkurrensskäl.

4.3.1 Kreditbedömning

Huruvida förändringen i Förmånsrättslagen kommer få en drastisk påverkan på kreditgivning till företag beror på hur fokuserade banker i dagsläget är på återbetalningsförmåga respektive säkerheter i sin kreditbedömning. Om återbetalningsförmågan är central bör konsekvenserna bli mindre allvarliga.

4.3.1.1 Risk för fallissemang

Sedan början av 90-talet kan en trend urskiljas där fokus i kreditbedömning har flyttats från säkerheter till återbetalningsförmåga. En gemensam uppfattning är därmed att redan innan reformen genomfördes förelåg en utveckling mot det önskade hållet. Flertalet banker hävdar dock att återbetalningsförmågan kommer

att öka något i betydelse, trots att den redan är central i bankers kreditbedömning. Inte bara förändringen i Förmånsrättslagen verkar som en drivkraft bakom denna utveckling, utan även, kanske till och med framförallt, de nya kapitaltäckningsregler som presenteras i BIS II, vilket mer än de nu gällande reglerna fokuserar på återbetalningsförmåga. Detta regelverk förväntas träda i kraft om några år, men en anpassning sker för många banker redan idag. Större fokus på återbetalningsförmåga visar sig i högre krav på kvalitativa och kvantitativa variabler. Det är en positiv utveckling att vänta då kvaliteten på bankens kreditstock höjs. Det gäller för såväl banker som företag, då bankerna anser sig hjälpa olönsamma företag genom att inte ge dem krediter.

En av de tillfrågade bankerna menar att om bara företagets affärsidé är hållbar och förtroendet för ledningen finns, kan krediter ges även utan säkerheter. I dessa fall kommer naturligtvis den värdeminskning på säkerheter som förändringen innebär inte vara av någon betydelse. En annan respondent är av samma åsikt, och menar att blankokrediter i allt högre utsträckning kommer ges i framtiden till företag med bra återbetalningsförmåga men med begränsade säkerheter att ställa. Då företag å andra sidan bedöms vara relativt osäkra och riskfyllda, har de tillfrågade bankerna kunnat uppväga det med en större säkerhet. Då denna möjlighet ej längre finns i samma utsträckning kan dessa företag uppleva en större tveksamhet från bankers sida vid kreditgivning. Reformen verkar, utifrån bankernas resonemang, därmed komma att slå hårdast på företag med en något större riskbild.

Angående huruvida de variabler som beaktas i kreditbedömningsprocessen kommer att förändras på grund av reformen svarar bankerna varierande. En av bankerna hävdar att kvalitativa variabler kommer att bli av ännu större vikt. Kravet på ägarna, och dess förmåga att skjuta till kapital till verksamheten, kan förväntas öka. En annan av de tillfrågade anser att en större fokus kommer att läggas på likviditetsmått, då den kortsiktiga betalningsförmågan blir viktig att följa. Det blir nu av ännu större vikt att kunna reagera på avvikelser snabbt. Kassafloresanalys kommer ges ytterligare fokusering, och flertalet menar att det framtida kassafloret kommer att spela en större roll än den historiska informationen.

4.3.1.2 Risk vid fallissemang

Trots den stora fokus på återbetalningsförmåga som föreligger kommer den risk som säkerheters försämring innebär att beaktas i bankernas kreditbedömning. Hänsyn måste också tas till de bankregler som fortfarande föreligger och som ställer krav på vissa säkerhetsnivåer, vilket begränsar det tillåtna innehavet av blanco krediter.

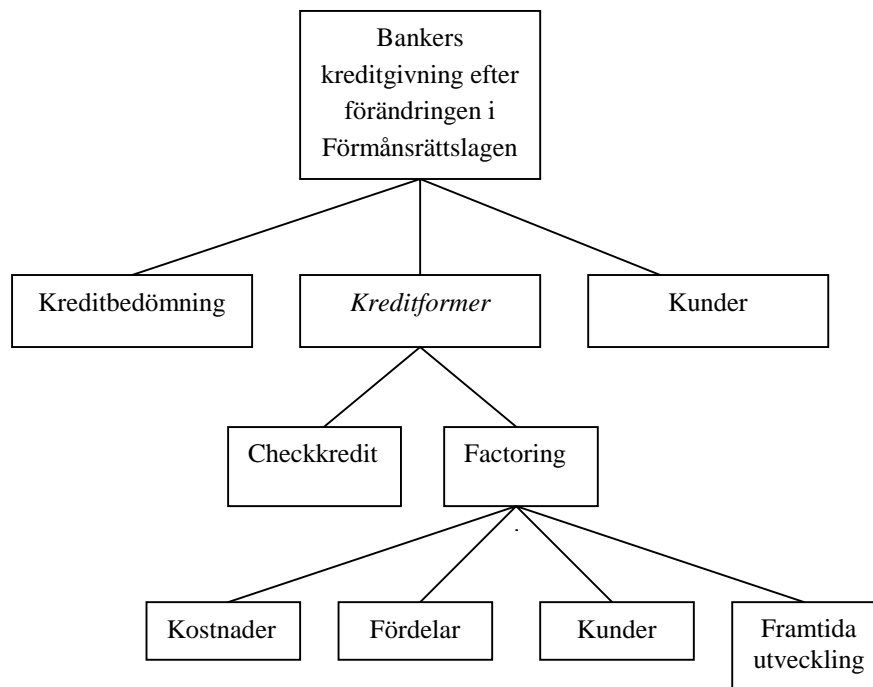
En av bankerna förmedlar ett konkret exempel på förändringen i dess säkerhetstänkande. Uttagna företagsinteckningar under ett visst värde, det vill säga kundfordringar, lager, inventarier och maskiner som högst uppgår till 900 000, ges ej något värde överhuvudtaget i bankernas interna system. Det betraktas därmed som en blanco kredit, trots att en säkerhet för krediten finns. Denna gräns har införts i och med förändringen av Förmånsrättslagen. Banken har en limit gällande hur mycket krediter utan säkerhet som får beviljas, vilket kan innebära en begränsning av krediter till mindre företag vars företagsinteckning värderas lågt.

En rådande utveckling, driven av den genomförda förändringen i Förmånsrättslagen, är bankers allt större intresse av att få säkerheter direkt i objekt, det vill säga pantförskrivningar. Intrycket är att användning av företagsinteckning kommer att minska drastiskt och enligt några banker upphöra helt.

Framförts har att reformen naturligtvis kommer att leda till ett förändrat synsätt även från företagets sida i fråga om säkerheternas relativa värde. Bankerna har uppfattningen att företagen i största möjliga mån kommer att öka underlaget för panter, på bekostnad av underlaget för företagsinteckningen. Denna åtgärd syftar till att maximera företagets kreditmöjligheter. Den möjlighet företag har att avskilja industritillbehören från fastigheten för att låta det ingå i företagsinteckning, kommer framöver att utnyttjas i mindre omfattning. Industritillbehören värderas i och med förändringen endast till 55 procent av det ursprungliga värdet vid företagsinteckning, men behåller sitt fulla ursprungliga värde vid pantförskrivning. Det leder i sin tur till att företagsinteckning som säkerhet kommer minska ytterligare i betydelse vid kreditgivning.

Om säkerhetsunderlaget bedöms vara otillräckligt i företaget, kan ägaren tvingas ingå borgensförbindelse. Användningen av detta alternativ samt ställande av personliga säkerheter förväntas av bankerna öka i och med förändringen i Förmånsrättslagen. En utveckling av att personliga säkerheter är den enda återstående möjligheten för att erhålla krediter är dock en oönskad utveckling på kreditmarknaden enligt en av bankerna. Även det tidigare nämnda alternativet till säkerheter, covenants, kommer att bli mer centralt vid kreditgivning framöver.

4.3.2 Kreditformer

En minskad företagsinteckning behöver nödvändigtvis inte betyda en minskad kreditgivning. Banker bör istället bemöta förändringen med ett annat tankesätt, vad gäller de alternativa kreditformer som kan erbjudas. Det är något som av bankerna förväntas ske, det vill säga alternativa kreditformer kommer att aktualiseras betydligt mer än tidigare.

Det är endast lån med företagsinteckning som säkerhet som kommer att behöva struktureras om. Lån till fastigheter eller borgenslån berörs inte. Vad gäller fastighetsbolagen kommer dess finansiering därmed ej påverkas, då panten tas ut vid kreditgivning till dessa företag. För andra företag, vars i princip enda möjlighet att ställa säkerheter är företagsinteckning, kommer de tillfrågade bankerna i större utsträckning kräva factoring istället för checkräkningskredit.

4.3.2.1 Factoring

Framförallt factoring har av bankerna nämnts som en lösning för många drabbade företag, och bankerna kommer aktivt att driva på denna utveckling. Flertalet banker menar att det i ett inledande skede främst kommer att vara de mindre lönsamma företagen som får se sina alternativ reducerade. På längre sikt önskas dock en övergång till factoring för samtliga.

Fördelar

Factoring innebär inte bara fördelar för banken, utan även företaget kan enligt de tillfrågade dra nytta av denna metod. Factoring är ett sätt för ett företag att frigöra kapital, dels genom den högre belåningsgrad som factoring möjliggör tack vare att säkerheten är själva fakturan och inte en flytande massa som vid företagsinteckning, och dels genom en snabbare fakturabetalning. Företagets kunder har nämligen en tendens att betala snabbare om fakturan är överlåtten på banken, då bankens namn står längst ned på fakturan. Ett par av bankerna har därmed framhållit att factoring inte enbart är ett finansieringssätt utan även en cash management lösning, då det är ett sätt att effektivisera betalningsflöden. Företaget kan dessutom åtnjuta lägre hanteringskostnader, då vissa synergieffekter föreligger i banken. Dessa fördelar kan vara av särskilt intresse för nystartade företag, då de inte behöver investera i vare sig datasystem eller personal med uppgift att sköta fakturering och övervakning.

Factoring har av flertalet sagts möjliggöra tillväxt hos företag på ett annat sätt. Krediten ökar i takt med omsättningen. För nystartade och växande företag som är i behov av likviditet är factoring därför ett högst relevant finansieringsalternativ. Som en av de tillfrågade uttryckte det; *"företaget genererar sina egna möjligheter till krediterhållande"*.

Ett par av bankerna hävdar att denna finansieringsform i regel är lika billig som checkkrediter, om inte billigare, tack vare de bättre säkerheterna i form av kundfakturor. Bankerna medger dock att en risk finns även här, i form av så kallade bluffakturor, vilket innebär att de ej är säkrade fullt ut. Kontroll krävs därmed även vid denna form av säkerhet.

Kostnader

Bankerna framhåller vikten av att skilja på köp respektive belåning av fakturor. Den senare kostar lite mindre, och är den factoringform som banker nästan uteslutande erbjuder. Fristående factoringbolag använder sig i större utsträckning av fakturaköp. Vi kommer nedan att syfta på fakturabelåning när begreppet factoring diskuteras, då det är bankernas kreditformer vi främst analyserar.

Fakturaköp kan dock bli av intresse för vissa företag som ej har möjlighet att erhålla finansiering från bankerna. Enligt ett av de tillfrågade factoringbolagen uppvisar banker ett mer inflexibelt arbetssätt och högre riskaversion. Banker menar att de ger krediter baserat på helt andra beaktanden än vad de fristående factoringbolagen gör. Ett helhetskoncept av kunden eftersträvas i bankers kreditbedömning, där hänsyn tas till företagets lämplighet för olika kreditformer. De riskfyllda företagen kan därmed i regel inte vända sig till bankerna vid

kapitalbehov, utan blir i högre grad tvungen att kontakta de fristående factoringbolagen, som har ett lägre säkerhetskrav.

För vissa företag kan dock kostnaderna överstiga de ovan nämnda fördelar som factoring kan innebära. Under vilka förutsättningar detta sker har av flertalet banker diskuterats. Ett litet företag vars kundstruktur är av hög kvalitet och där bankers närvaro inte snabbar på betalningen kan denna finansieringsform visa sig vara lite dyrare. Företagets kunder har kunnat uppfatta factoring som negativt, då de ej kan vara lika flexibla i sin återbetalning. Det går inte att på samma sätt skjuta på betalningar, vilket kan leda till att kunden byter till en leverantör som kan erbjuda denna möjlighet. Administrationen fungerar dessutom inte alltid lika bra i praktiken som i teorin i factoringbolagen. Slutligen kan factoring vara en relativt dyr finansieringsform, då kostnaden baseras på bland annat antal fakturor. Ju fler fakturor desto lägre är avgiften. För att factoring ska vara lönsamt för kunden krävs en viss volym, vilket gör att denna kreditform kan vara ett mycket kostsamt alternativ för de mycket små företagen. Vid väldigt små fakturor är heller inte denna kreditform lämplig.

Ett par av bankerna har framfört att factoring kan uppfattas som en dyr finansieringsform även på grund av den aktiva bevakning och stora kundsupport som kreditgivaren erbjuder. Beaktas bör dock att olika nivåer på erbjuden service finns. De minsta företagen kan finna det mer tilltalande att själva behålla reskontrahanteringen. Factoring har, av ett par av de tillfrågade, sagts vara en mycket flexibel kreditform med individuella lösningar. Dock är den i dagsläget ej tillräckligt specialiserad för att passa alla kunder. En nämnd förklaring till varför factoring av vissa företag upplevs som dyr är att företaget självt har skött faktureringen tidigare, med dålig uppföljning, faktureringsrutiner och kreditbedömning. Det kan leda till att företaget egentligen inte vet vad denna verksamhet kostar, varför de finansiärer som erbjuder factoring kan tyckas vara dyra.

Ett par av bankerna betonar de relativt höga krav som ställs på företaget rent tekniskt vid användning av factoring. En viss nivå på datakunskap och datasystem krävs, vilket dock flertalet företag i dagsläget redan besitter. I de fall den är bristfällig är det något som, oavsett användning av factoring eller ej, de tillfrågade anser bör åtgärdas och utvecklas. En mer standardiserad produkt, anpassad för de mindre företagen, finns dock som kräver mindre vad gäller den tekniska aspekten. Det finns alltså redan i dagsläget, hos flertalet banker, en viss anpassning av factoring till företags storlek. Ett behov av en fortsatt utveckling med en större specialisering som följd finns dock.

Kunder

Företag som endast har ett fåtal kunder innebär en för hög risk för banken. En kund får enligt de tillfrågade inte ensam stå för en för stor andel av försäljningen. Så det finns därmed en annan aspekt att beakta; risken för kreditgivaren. Det måste finnas en viss grad av köparspridning, och detta är en faktor som bestämmer belåningsgraden. Även reklamationsrisk är en viktig faktor som bankerna beaktar. Företag vars verksamhet i stor omfattning är utlandsfokuserad betraktas av dem inte heller som en lämplig kund vad gäller factoringkrediter.

Vad gäller säsongsberoende företag är meningarna delade vad gäller lämpligheten för factoring. Vissa menar att bara de företag som kan uppvisa ett jämnt flöde i sin försäljning bör överväga denna kreditform. En annan av de tillfrågade anser istället att företag som uppvisar stor säsongsvariation är just de som bäst lämpar sig för factoring, framför checkkrediter, tack vare dess högre grad av flexibilitet. För tillväxtföretag vars omsättning ökar i drastisk takt sägs checkkredit, vars storlek kontinuerligt måste ändras för att passa de nya villkoren för företaget, vara ett mindre lämpligt alternativ.

Bankerna hävdar att produkter måste kunna bedömas vara levererade vid en eventuell konkurs, varför akontofakturering, det vill säga löpande fakturering, ej kan utgöra factoringunderlag. Därav följer att branschen är en avgörande faktor för företags lämplighet i dess användning av factoring. Entreprenad, konsult och byggverksamhet anses tillhöra de branscher som de tillfrågade bankerna undviker i sin factoringverksamhet.

Då den underliggande säkerheten för factoring utgörs av kundfakturer är naturligtvis kvaliteten på slutkunden av avgörande betydelse. Där slutkunderna är starka anser bankerna att belåningsgraden kan vara relativt hög, trots att företaget självt är ganska osäkert. Bankerna menar vidare att detta talar för att nystartade företag lättare kan erhålla kapital med hjälp av factoring än med traditionella checkkrediter. I brist på egen historisk information, vilket är av vikt i bankernas kreditbedömning, kan dess slutkunders återbetalningsförmåga fokuseras.

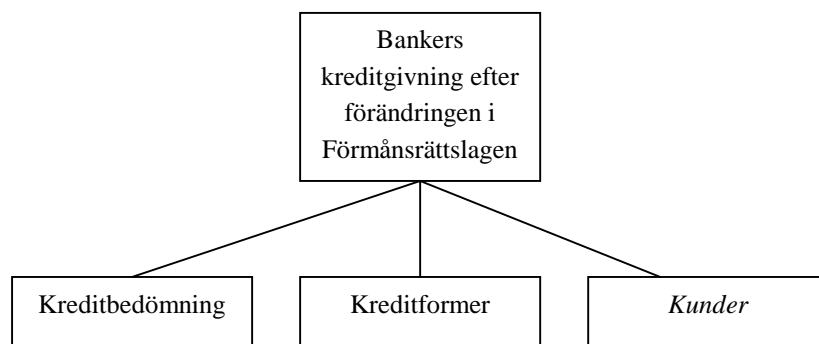
Framtida utveckling

Trots dess fördelar som kreditform framhåller ett par av bankerna att factoring, ur ett internationellt perspektiv, använts i mycket begränsad omfattning. En stor andel av de företagskunder som stod för användningen av denna produkt i slutet av 80-talet utgjordes av sämre kreditvärderade företag och oseriösa factoringbolag. Kreditformen har sedan dess fått en negativ klang på marknaden och uppfattas som en finansieringsform för företag med lägre kreditvärdighet, framförallt bland mindre företag. Internationella koncerner har en helt annan vana att använda sig av factoring. Det är dock inte endast företag som ställer sig

tveksamma inför denna lösning, utan även flertalet kreditgivare har en negativ inställning till factoring. Denna stämpel förväntas av flertalet banker dock vara på väg att försvinna, då allt fler solida företag använder sig av det. Idag ses en större efterfrågan på denna produkt även hos de mindre företagen, då de i större omfattning har insett de fördelar factoring besitter.

En bild har framkommit under ett par av intervjuerna angående factoringens tillväxtpotential. En ökad konkurrens på factoringmarknaden är att vänta, bland annat tack vare internationella factoringbolags intåg på den svenska marknaden. En större kontroll över och krav på verkande factoringbolag kan ses i dagsläget. Det är i sin tur konsekvensen av en ökad konkurrens och en ökad kunskap om factoring på marknaden. En hårdare övervakning kan förbättra det dåliga rykte som tidigare har kopplats samman med factoringverksamheten tack vare dess säkerställande av en högre kvalitet inom denna bransch.

4.3.4 Kunder

Där säkerheter spelar en viktig roll i företags möjlighet att beviljas krediter är bankernas gemensamma åsikt att den försämrade företagsinteckningen naturligtvis kommer att medföra vissa begränsningar i kreditgivning.

Som nämnts ovan använder sig större företag endast i begränsad omfattning av säkerheter. Blancokrediter är här vanligt förekommande. De mindre företagen är desto mer beroende av säkerheter vid erhållande av krediter, vilket innebär att lagförändringen medför allvarigare konsekvenser för dessa företag. För att kompensera denna ökade risk kommer de tillfrågade ställa större krav på företagets återbetalningsförmåga.

Företag, vars verksamhet innebär en relativt hög risk för kreditgivaren, har kunnat kompensera denna högre risk för fallissemang med en lägre risk vid fallissemang, det vill säga mer säkerheter. I och med den lägre värderade företagsinteckningen har denna möjlighet begränsats i bankernas kreditgivning. För de företag som kan uppvisa en god återbetalningsförmåga har säkerheter ej varit avgörande för ett

beviljande av krediter. Det kommer de heller inte ha i framtiden. Ett flertal respondenter drar därmed slutsatsen att dessa företag inte kommer att drabbas av den genomförda reformen.

Säkerheter har alltid varit mer centralt vid kreditgivning till nyetablerade företag. Samtliga banker har bedömt återbetalningsförmågan vara svårare att uppskatta, på grund av dessa företags bristfälliga information. Dessutom föreligger en relativt högre risk hos nystartade företag, vilket bankerna med hänvisning till konkursstatistiken underbygger. En stor andel företag går i konkurs inom de tre första verksamhetsåren. Nyetablerade företag hamnar därför i en svårare sits än de företag som har en historik att presentera för banken. Ett flertal banker framhåller att då historisk information saknas bygger hela bankens bedömning på förväntningar. Tack vare ställd säkerhet vågade kanske banken ändå stötta en nyföretagare som de hyste ett stort förtroende för. Slutsatserna här är dock inte helt entydiga. Beaktas bör också att de nyföretagare som redan tidigare är privatkunder i banken har en viss fördel, då banken har erfarenhet av personen i fråga. De små nyetablerade företag har framförts därmed vara de som främst påverkas av den förändring som har gjorts i Förmånsrättslagen.

Flertalet av ovan företag har ändå möjlighet att även i framtiden erhålla krediter tack vare de alternativ som står till buds. De krediter som är starkt förknippade med den företagsintecknade egendomen kommer dock att bli mer utsatta, i synnerhet då alternativ ej kan utnyttjas. Samtliga respondenter har framhållit att det framförallt är stora varulager som kan innebära svårigheter, då det i dagsläget inte finns någon produkt på marknaden som kan ersätta företagsinteckningen vad gäller varulager. Ojämna, och därmed stundtals stora, varulager är mer framträdande i säsongsberoende branscher. Andra tillgångar kan i större utsträckning användas som säkerheter, tack vare produkter som factoring och leasing. Framförts har att de största förlorarna därmed inte nödvändigtvis behöver vara de ovan nämnda företagen, utan egentligen de som ej kan utnyttja factoring. Respondenterna anser att vissa kriterier bör vara uppfyllda för att factoring ska kunna ses som ett attraktivt alternativ. De allra minsta företagen, företag med akontofakturering eller där kundspridningen ej är tillräckligt stor kan factoring av olika skäl, såsom för höga kostnader för företaget eller för stor risk för banken, vara mindre lämpligt att använda sig av. Svårigheter ses även för företag som har dåliga slutkunder. Dock framhålls detta inte vara en generell slutsats för alla företag. Ett par av de tillfrågade bankerna vill uppmärksamma på att de mer riskfyllda företagen, vid en övergång till factoring, till och med kan ges större möjligheter än tidigare att erhålla krediter. Factoring innebär en bättre säkerhet än den tidigare vida använda företagsinteckningen.

En viss förändring i bankers kundstruktur är, enligt majoriteten av de tillfrågade, avslutningsvis att vänta. Företag som ej kan utnyttja de nya kreditformer som erbjuds i bankväsendet, av ovan nämnda skäl, måste vända sig till andra finansörer och framförallt riskkapital blir av intresse. Riskkapitalet kan tillföras antingen via en notering på börs eller via någon form av private placement, det vill säga en större ägarspridning söks på ett strukturerat sätt. Riskkapitalmarknaden har av ett par av bankerna framhållits som otillgänglig för småföretag, och är en bidragande orsak till lagförändringens negativa konsekvenser. Hade en fungerande marknad existerat skulle en ökning av riskkapitalet i företaget kunna åstadkommas, med en minskad bankbelåning som följd.

4.3.4 Långsiktiga förändringar i Bankers kreditgivning

För att bilda sig en uppfattning om de långsiktiga effekterna på bankernas kundstruktur krävs en insikt i den framtida utvecklingen av företags finansieringsalternativ. De tillfrågade ser ingen utveckling mot att alternativa kreditformer kommer att uppstå under de närmast följande åren som en följd av lagförändringen. Fokus kommer istället att ligga på en förfining av befintliga tjänster. Som nämnts kommer efterfrågan på factoring öka, vilket i sin tur direkt leder till ett större utbud. Flertalet tillfrågade betonar den i dagsläget föreliggande utvecklingen av factoring, vars syfte är att anpassa produkten till företagens individuella villkor i form av avarter av de nu existerande kreditformerna. En högre grad av lämplighet av factoring för de mindre företagen kan därmed uppnås, tack vare den större användbarheten och lägre kostnaden en standardiserad produkt innebär. En nyligen lanserad lösning, framförd av en av bankerna, bygger på att kunden själv ser och gör det mesta på Internet via bankens hemsida. Ett av factoringbolagen förmedlar samma bild och framför de fördelar som den utvecklade "fakturaservice on line" innebär för de mindre företagen.

Som nämnts ovan lämpar sig akontofakturering ej för factoring. En av bankerna menar dock att problemet kan lösas med hjälp av exempelvis undertecknande av leveransgodkännande av slutkunderna. Det ställer därmed krav på dessa företag i form av en större förståelse för dess underleverantörers kapitalbehov.

Ett par av de tillfrågade, representerade av såväl banker som factoringbolag, anser att ett mer välfungerande banksystem bör innefatta ett närmare samarbete med factoringbolag. Småföretag, vars främsta finansör utgörs av fristående factoringbolag, bör när de har blivit större övergå till mer traditionella bankkrediter. Det optimala för småföretagen och samhällsekonomin i stort vore dock enligt ett av de tillfrågade factoringbolagen att även de mindre tillväxtföretagen med en högre risk skulle ha möjlighet att erhålla krediter från

banker, då bankfinansiering ändock är det billigaste alternativet. För att möjliggöra det krävs dock, enligt respondenten, en förändring i bankers kundorientering och deras inställning till risk, med en mer flexibel ränta till individuellt gällande förhållanden.

De ovan nämnda problem som uppstår till följd av förändringen i Förmånsrättslagen kommer, enligt en av respondenterna, reduceras och på längre sikt vara obetydliga. De framförda farhågorna kring reformen uppfattas vara värre än vad verkliga utfallet förväntas bli. Centralt i bankers inställning, för att möjliggöra en relativt hög grad av intakthet på bankers kreditgivning framdriven av lagförändringen, är anpassning till de nya villkoren. Bankerna inser att de hela tiden måste agera som en partner till företaget, och i god tid erbjuda vad som är mest lämpligt med hänsyn till föreliggande situation. De måste behålla en hög grad av förutsebarhet för att undvika suboptimala ”sista minuten lösningar”.

En av bankerna framhåller dock att ansvaret inte endast ligger på banksektorn. Även från företags sida kommer ett förändrat tankesätt att krävas framöver. Företaget kan inte i samma utsträckning som tidigare förlita sig på en stor checkkredit som kan täcka hela dess kapitalbehov. Antingen kan en lägre tillväxttakt bli tvunget att accepteras, eller kommer andra finansieringskällor bli av större betydelse. Privata riskfinansiärer har nämnts som en allt viktigare finansiär, i synnerhet för företag som befinner sig i ett startskede.

Kapitel 5

Analys

Det insamlade empiriska materialet kopplas här samman med vår teori, och en analys av de strukturella förändringar i bankers kreditgivning som är att väntas. Till grund för nämnda redogörelse ligger den kartläggning som getts tidigare av bankers kreditgivning i dagsläget. Utifrån dess nuvarande utseende kan vissa scenarier förväntas, vilka diskuteras och analyseras i detta avsnitt. En begränsning till konsekvenser på kort sikt görs då analyser av dessa är, om än osäkra, mindre spekulationsbaserade.

Huruvida den genomförda förändringen i Förmånsrättslagen ger effekter på svenska bankers kreditgivning, beror på säkerhetens betydelse vid kreditbedömning av företag. Generellt sett baserar svenska banker sin kreditbedömning i första hand på företags återbetalningsförmåga. Om återbetalningsförmåga hade varit det enda beslutsunderlaget vid en kreditbedömning, hade lagförändringen varit irrelevant vad gäller bankers kreditgivning. Inga effekter vore att vänta på företags finansieringsmöjligheter från banker. Så är dock inte fallet. Enligt teori¹⁵⁰ och empiri grundas bankers kreditgivning på en helhetsbedömning av såväl risken för som risken vid fallissemang. Vid en något större risk för fallissemang kräver banken i regel, i motsvarande mån, en lägre risk vid fallissemang, det vill säga tillfredsställande säkerhet. Vissa företag kan innebära större svårigheter för kreditgivaren vid uppskattning av återbetalningsförmågan, såsom nyetablerade företag utan historik. Risken för fallissemang är för banken okänd, då framförallt de kvantitativa variablerna är svåra att värdera. Den osäkerhet som uppstår kompenseras i regel med högre krav på säkerheter, det vill säga en lägre risk vid fallissemang. I vissa sammanhang är därmed säkerheter av stor betydelse. Överensstämmelsen mellan teori¹⁵¹ och empiri är i detta sammanhang mycket tydlig.

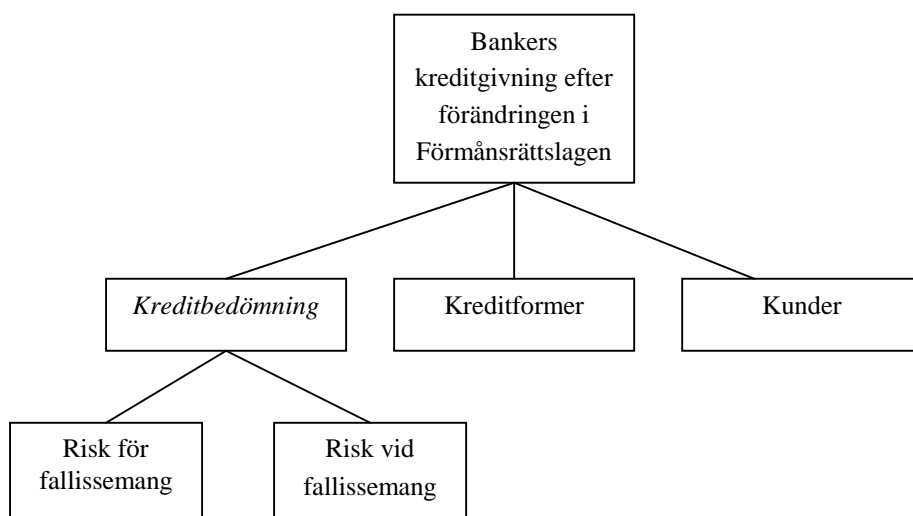
Nästa steg i bedömningen av förändringens effekter är ett beaktande av de kreditformer som används och i vilken omfattning. Factoring, en alternativ kreditform, har nämnts av bankerna som växande, men än dock är den traditionella kreditformen med framförallt företagsinteckning som säkerhet fortfarande den mest dominerande i bankväsendet. En värdeminskning av denna i särklass viktigaste säkerhet kommer därmed få betydliga konsekvenser.

¹⁵⁰ Tegin, Åke, a.a. (1993), s. 11ff.

¹⁵¹ Svedin, Jenny, a.a. (1992), s. 47ff.

Strukturella förändringar i bankers kreditgivning är således att vänta till följd av den genomförda ändringen i Förmånsrättslagen. Trots att återbetalningsförmågan är i fokus betonar såväl empiri som teori¹⁵² att säkerheter har en viss betydelse. Vilka är dock i skrivandets stund osäkert, men ett behov av en kartläggning av de förväntningar som finns härom existerar. De effekter som kan ses i dagsläget behöver nödvändigtvis inte vara bestående. En åtskillnad bör därför göras mellan effekter på kort respektive lång sikt. Nedan följer en analys av de mer kortsiktiga konsekvenser som är att vänta på bankers kreditgivning.

Kreditbedömning

Enligt Tegin¹⁵³ centreras bankers kreditbedömning runt risk för respektive risk vid fallissemang, vilket tydligt kan ses tillämpas i bankers kreditgivningsprocess. Vid uppskattning av risken för fallissemang görs både en kvantitativ och kvalitativ bedömning. I enlighet med teorin¹⁵⁴ utgår bankerna från ett fåtal kvantitativa variabler. Dessa överensstämmer med de som har framhållits i vår insamlade empiri; ränteteckningsgrad, soliditet, likviditet och räntabilitet på totalt kapital. Uppskattningar av ledningen, affärsidén och företagets interna och externa miljö utgör också en betydande del i bankernas bedömningsunderlag.

Företagsinteckning används i stor utsträckning vid bankernas kreditgivning till företag, såväl mindre som större. De allra största företagen utgör undantag och använder i regel inte säkerheter överhuvudtaget. Enligt teorin¹⁵⁵ är panter i fast egendom att föredra framför företagsinteckning. Banker hävdar dock att en sådan

¹⁵² Sveriges Rikes lag, (1999), s. B 1090.

¹⁵³ Tegin, Åke, a.a. (1993), s. 11ff.

¹⁵⁴ Wallis, Lyle, a.a. (2001), s. 50ff.

¹⁵⁵ Bergström, Svante & Lennander, Gertrud, a.a. (2001), s 15ff.

slutsats ej kan dras då det beror på vilken bransch företaget verkar i, och därmed hur tillgångsposterna är fördelade. En komplettering med borgensåtaganden är önskvärd från bankers sida då ägarens ansvar förstärks, vilket också nämns i teorin¹⁵⁶.

Under en längre tid har en gradvis förändring i bankernas kreditbedömning kunnat ses, med förskjutning från en fokusering på säkerheter till återbetalningsförmåga. Enligt regeringen¹⁵⁷ bidrar en ökad konkurrens och mer utvecklade specialiserade rutiner hos banker till att ett företags återbetalningsförmåga lättare kan uppskattas. Denna utveckling väntas fortskrida tack vare genomförd lagförändring. Även andra faktorer har enligt bankerna bidragit, vilka bör beaktas om en hög förklaringsgrad önskas av bakomliggande faktorer till förändrat fokus i bankers kreditbedömning. Vi har dock valt att avgränsa oss till den effekt förändringen i Förmånsrättslagen har.

Huruvida större fokus på återbetalningsförmåga och en närmare kontroll och möjlighet att reagera på avvikelser följer av lagförändringen är omtvistat i teorin. I empirin framhålls dock att så är fallet. Det sätter vissa variabler i bankers kreditbedömning i centrum på ett tydligare sätt, i synnerhet vad gäller likviditetsmått. Banker uppger att större fokus kan komma att ges kortsiktiga likviditetsbegrepp.

Det har även framhållits under intervjuerna att större vikt kommer att ges framtida kassaflöde än historisk information vid en bedömning av ett företag. En sådan utveckling bör fungera som en drivkraft till ett uppnående av en effektivare resursallokering, där de mest potentiellt lönsamma företagen i större utsträckning ges krediter. Framförallt för nystartade företag kan det ses som en positiv utveckling, då de saknar historik.

I enlighet med teorin¹⁵⁸ menar bankerna att variabler kopplade till ägaren är av särskild vikt, vid kreditgivning till vissa företag. Dess förmåga att exempelvis skjuta till mer eget kapital ökar i betydelse då företagets säkerheter minskar i värde. De som representerar företaget, dess ledning eller ägare, kommer möjligtvis att sättas i fokus ännu mer vid en banks kreditbedömning, och då framförallt det förtroende de inger. Det har naturligtvis varit viktigt tidigare, i synnerhet då företaget är nystartat och därmed information om företaget saknas samt då företaget är mindre och har en starkare koppling till ägaren. De tillfrågade framhåller dock att krav på ägarna kan förväntas öka ytterligare.

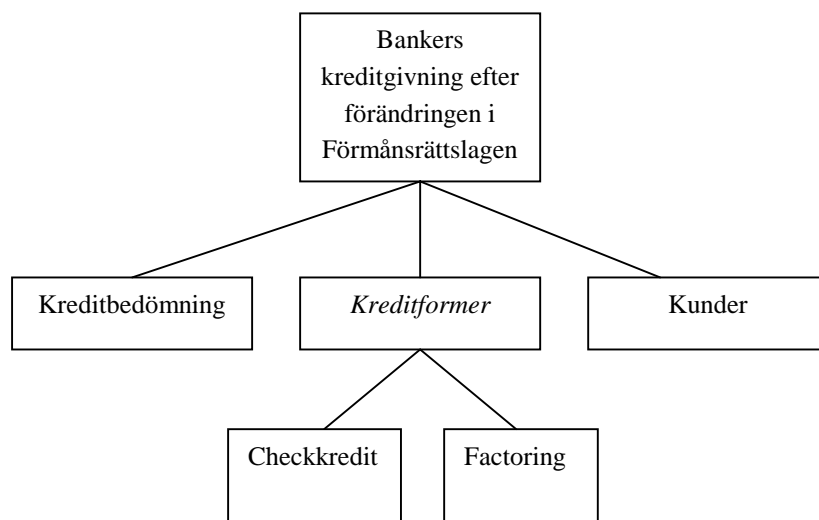
¹⁵⁶ Broomé, Per, et al., a.a. (1998), s. 198f.

¹⁵⁷ www.riksdagen.se, 2004-04-05 lagutskottets betänkande.

¹⁵⁸ Landström, Hans & Andersson, Patric, a.a. (2003), s. 68ff.

Trots denna ökade fokusering på företags återbetalningsförmåga vid en kreditbedömning får ej säkerheter underskattas. Det gäller framförallt för vissa företag vars återbetalningsförmåga kan vara svårkvantifierbar. Det kan bero på bristande historiska data. Mer riskfyllda tillväxtföretag kan också tillhöra denna grupp av företag. Såväl teori¹⁵⁹ som empiri framhåller existensen av övervakningskostnader som en förklaring till varför säkerheter utgör en viktig del i kreditgivningen. Detta gäller framförallt för mindre företag, då övervakningskostnaderna för dem är relativt högre. Dessutom krävs betryggande säkerheter för beviljande av krediter enligt Bankrörelselagen, vilket förstärker den betydelse säkerheter har i bankers kreditgivning.

Kreditformer

Lagförändringens verkliga konsekvenser på företags finansieringsmöjligheter beror på hur väl bankerna anpassar sig till de nya förutsättningarna, vad gäller bland annat alternativa kreditformer för aktuella företag. En strukturell förändring i erbjudna kreditformer är att vänta enligt banker, med en kraftig minskning av checkkrediter som följd där företagsinteckning agerat säkerhet. Den kreditform som i särskilt stor utsträckning har nämnts som ett alternativ av de tillfrågade bankerna är factoring. Den har redan tidigare använts av bankerna, i varierande grad, men förväntas öka i snabb takt. Utvecklingen drivs till stor del av nämnd lagförändring, men också av den förändrade attityden till factoring som i dagsläget av bankerna ses föreligga. Det innebär att såväl kreditgivare som kredittagare ligger bakom en förändring i den struktur av kreditformer som erbjuds av banker.

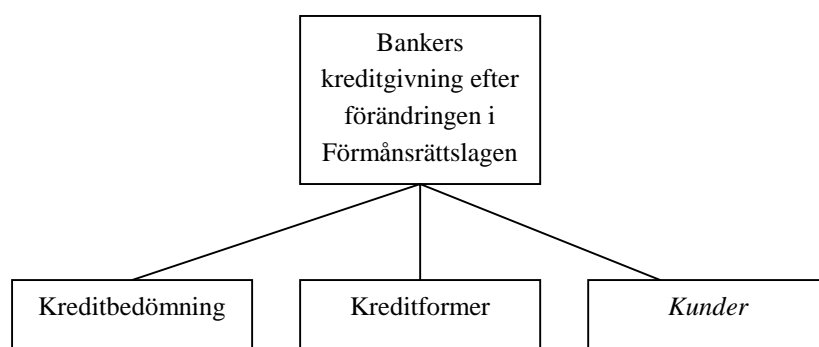
Factoring behöver nödvändigtvis inte vara en dyrare finansieringsform än övriga alternativ erbjudna av banker, vilket framhålls i såväl empiri som teori¹⁶⁰. Teorin förklarar bankers överlägsenhet i förhållande till självständiga factoringbolag vad gäller låga kostnader med hjälp av deras möjligheter till interna lån.

Beaktas bör de fördelar för företaget som inte ter sig direkt självklara eller kvantifierbara, såsom arbetskostnadsbesparingar, administrativa kostnader, bättre kravverksamhet samt räntevinster genom minskad kundkreditid vilket kan leda till snabbare leverantörsbetalningar och därmed erhållande av rabatter. Empirin överensstämmer med den teori¹⁶¹ som behandlar detta ämne.

De uppfattningar som framkommer i teori¹⁶² och empiri är förenliga vad gäller vilka företag som lämpar sig för factoring. Det är främst små, unga och snabbt växande företag som kan dra nytta av denna kreditform. Dock krävs en viss storlek på företagets omsättning för att det ska vara lönsamt. Vid små volymer blir kostnaden orimligt hög. Factoring är egentligen en mycket flexibel kreditform, men är inte tillräckligt specialiserad, i detta fallet tillräckligt enkel, i dagsläget för att de allra minsta företagen ska kunna använda sig av denna kreditform.

Vid factoring är det företagets kunder som är mest centralt i kreditbedömningen, vilket underlättar erhållande av krediter för nystartade företag med bristande historisk information. En viss kundspridning krävs dock hos företaget, då risken för factoringbolaget blir för hög om en kund står för en stor andel av kundreskontran. Företag med akontofakturering lämpar sig heller inte för denna kreditform. Då varor lätt kan returneras eller då de utgör beståndsdelar till annan produkt kommer fakturorna praktiskt taget vara värdelösa.

Kunder

¹⁵⁹ SOU 1999:1, a.a. bilaga 6, s. 28ff.

¹⁶⁰ Tegin, Åke, a.a. (1993), s. 58ff, www.europa.eu.int, 2004-05-06, a.a. s. 43.

¹⁶¹ Tegin, Åke, a.a. (1993), s. 58ff, www.europa.eu.int, 2004-05-06, a.a. s. 45f.

För att erhålla en bild av den förändring i bankers kundstruktur som är att vänta, det vill säga vilka företag som kommer att få större svårigheter att få krediter, bör en presentation av vilka företag som överhuvudtaget använder sig av säkerheter och i nästa steg av företagsinteckning ges.

Större företag använder sig i mycket begränsad utsträckning av säkerheter. Ett vanligt förekommande alternativ är då covenants, som dock endast har tagits upp under intervjuerna. Större företag kommer därmed inte att beröras av denna förändring på ett direkt sätt. De mindre företagen är däremot mer exponerade, enligt empirin, då säkerheter i många fall utgör en förutsättning för att erhålla krediter. Även underliggande kapitalkostnadsteorier¹⁶³ betonar säkerheters betydelse vid kreditgivning, i synnerhet vid kreditgivning till mindre företag där informationsasymmetri i relativt hög grad anses föreligga.

Som nämnts i empirin, och till viss del i teorin¹⁶⁴, utgör företagsinteckning den i särklass viktigaste säkerheten, i vissa fall i kombination med borgen. Bankerna framhåller att den används av företag oavsett storlek, dock med undantag av de största och de allra minsta. Då denna säkerhet minskar i värde kommer alternativa krav att öka. Det kan delvis vara ökade krav på företagets återbetalningsförmåga, vilket i sig inte nödvändigtvis behöver tyda på en negativ utveckling utan snarare tvärtom. Syftet med lagförändringen¹⁶⁵ var att bryta den trend som har setts i fråga om ökat antal konkurser. Större krav på ett företags återbetalningsförmåga, vilket visar sig i såväl kvalitativa som kvantitativa variabler, kan bidra till ett uppnående av ett sådant mål.

För de företag som uppvisar en god återbetalningsförmåga behöver lagförändringen nödvändigtvis inte innebära några drastiska förändringar. En acceptans av en större andel blanco krediter, vilket ersätter den försämrade företagsinteckningen, verkar vara att vänta utifrån genomförda intervjuer.

Bankerna bedömer uppskattningen av återbetalningsförmågan i vissa fall, och för en viss typ av företag, dock vara svår. I dessa fall, samt då återbetalningsförmågan kan vara något osäker, kommer bankens krav på alternativa säkerheter betonas. Enligt såväl empiri som teori¹⁶⁶ kan de utgöras av säkerheter i direkta objekt eller personliga säkerheter vilket ställer krav på företagarens personliga ansvar och deltagande. Företagets möjlighet att erbjuda alternativa säkerheter beror bland annat på dess tillgångsstruktur. Det största problemet har av bankerna sagts vara

¹⁶² www.europa.eu.int, 2004-05-06, a.a., Papadimitriou, Dimitri et al., a.a. (1994), s. ii

¹⁶³ SOU 1999:1, a.a. bilaga 6, s. 28ff.

¹⁶⁴ SOU 1999:1, a.a. s. 271., Avery, Robert et al., a.a. (1998), s. 1019.

¹⁶⁵ SOU 1999:113, a.a. s. 303ff.

¹⁶⁶ www.riksdagen.se, 2004-04-05 lagutskottets betänkande.

då verksamheten karakteriseras av ett stort varulager. Alternativ till företagsinteckning kan då vara svårt att hitta. Vad gäller företag vars kapitalbehov snarast rör kundfordringar är factoring ett relevant alternativ till traditionella checkkrediter med företagsinteckning som säkerhet. Factoring har av banker nämnts som den kreditform som förväntas öka mest och därmed till stor del ersätta företagsinteckning.

Såväl teori¹⁶⁷ som empiri framhåller factorings överlägsenhet som kreditform, i och med de fördelar den besitter i fråga om potentiella kostnadsbesparingar för vissa företag. Dessutom ökar krediten i takt med omsättningen, vilket innebär att dess lämplighet är särskilt framträdande för unga och snabbt växande företag. Factoring är en dynamisk finansieringsform och därmed unik i sitt slag. Tack vare lagförändringen, och den medföljande efterfrågeökningen, har enligt bankerna en utveckling av factoring drivits framåt. Det kan ses som en positiv utveckling för dessa företag då deras finansieringsmöjligheter kan förväntas förbättras.

De tillväxtföretag som egentligen lämpar sig för factoring blir dock i det närmaste tvingade att vända sig till fristående factoringbolag, då de inte passar in i bankers låga riskprofil. Denna riskinställning framhålls från såväl factoringbolagen som banksektorn. De fristående factoringbolagen erbjuder främst fakturaköp. Som nämnts tidigare är dock kostnaden då betydligt högre, vilket kan innebära ett problem för de nystartade företagen som uppvisar en relativt modest lönsamhet.

Vissa företagskaraktäristika innebär för såväl banker som fristående factoringbolag för hög risk, vilket har ställt dem tveksamma till finansiering av sådana företag. Överensstämmelse mellan empiri och teori¹⁶⁸ finns angående vilka företag som generellt undviks; entreprenad, konsult, byggverksamhet och klädgrossister. Dessa företag kommer därmed att se sina finansieringsmöjligheter kraftigt reducerade.

Även om möjligheterna till en factoringlösning erhållen av banker eller factoringbolag finns, kan viljan till det hos företag vara liten. Ovan resonemang har framhållit factorings många fördelar men för många företag är de inte tillräckliga för att kompensera de kostnader som uppstår. För de allra minsta företagen är kostnaderna oöverkomliga, vilket såväl empiri som teori¹⁶⁹ styrker. Bankerna finner därför ett behov av en utveckling av factoring i form av en enklare och mer standardiserad produkt anpassad till de allra minsta företagen. På kort sikt kan dock de allra minsta företagen, som är beroende av

¹⁶⁷ www.europa.eu.int, 2004-05-06, a.a. s. 4f.

¹⁶⁸ Tegin, Åke, a.a. (1993), s. 58ff.

¹⁶⁹ www.europa.eu.int, 2004-05-06, a.a. s. 35ff.

företagsinteckning för erhållande av krediter, se en drastisk försämring i sina möjligheter till bankfinansiering.

För de företag som inte har någon möjlighet att använda sig av alternativa kreditformer, såsom factoring, återstår enligt bankerna personliga säkerheter. Vissa problem nämns dock kunna uppkomma vad gäller såväl företagarens intresse som möjlighet till denna uppoffring. Företagaren kanske inte är beredd att satsa sina personliga tillhörigheter, eller kanske inte har tillräckliga tillgångar för ett erhållande av önskad kredit.

En förändrad struktur vad gäller bankväsendets kunder är enligt vår uppfattning att vänta, åtminstone på kort sikt. Små och tillväxtorienterade företag, vars risk för fallissemang är hög eller svåruppskattbar, kommer uppfattas som ett stort riskmoment för bankerna, och då de vill behålla den låga riskprofil som kännetecknar deras verksamhet kommer dessa företag i större utsträckning möta svårigheter i krediterhållande från banker. Säkerheter är av stor vikt för dessa företag, och då företagsinteckning förlorar i betydelse har bankerna framfört att alternativ krävs. För vissa företag kommer alternativen vara begränsade eller innebära orimligt höga kostnader. Factoring är i dagsläget ej anpassat till de allra minsta företagen. Alternativa kreditgivare, såsom externa riskfinansiärer, har i empirin sagts komma att öka i betydelse för dessa företag. Ifrågasätts kan dock om de ovan nämnda finansiärerna klarar av den ökade tillströmningen av företag. En faktor att beakta är dessutom teorin om småföretags kontrollaversion¹⁷⁰. En förändrad inställning hos företagarna anser vi därmed finnas behov av för att andra finansiärer i större utsträckning ska utgöra ett alternativ till bankfinansiering.

¹⁷⁰ Harris, Milton & Raviv, Artur, a.a. (1991), s.306

Kapitel 6

Slutdiskussion

Med utgångspunkt i de förutsättningar som råder i dagsläget har lagförändringens direkta konsekvenser presenterats. Banken och dess omvärld är naturligtvis av dynamisk karaktär, varför en bild av den tänkbara utvecklingen på längre sikt är av intresse att ge. Som tidigare framhållits kommer, på grund av den strukturella förändringen i bankers kreditgivning, vissa företag att drabbas. Utifrån den uppdämda efterfrågan måste såväl efterfrågan i sig som utbudet av kapital bli tvunget att justeras. Det kan visa sig i förändrad inställning till kreditgivning hos befintliga finansiärer, framväxande av nya typer av finansiärer samt ett nytt tänkande hos företagarna själva ifråga om sin finansiering.

6.1 Kreditbedömning

Banker har kritiserats av factoringbolag för en för hög grad av byråkrati och långsamhet i sin kreditgivningsprocess. Men deras noggranna analyser av företags återbetalningsförmåga anser vi vara just bankernas styrka. Rent samhällsekonomiskt är det av vikt att företag ska kunna uppvisa en framtida överlevnadsförmåga, vilket på längre sikt kan leda till färre konkurser. Det i teorin nämnda målet med lagförändringen var att få en mer återbetalningsfokuserad kreditgivning, vilket naturligtvis är en positiv utveckling. Kraven förväntas i regel öka ytterligare och företags återbetalningsförmåga kommer än mer vara det centrala i kreditbedömningar.

Såväl empiri som teori framhåller att det främst är småföretag som drabbas av högre krav på återbetalningsförmåga, då de har varit mer beroende av säkerheter än större företag. Det bör därmed främst vara de mer kvalitativa variablerna som sätts i fokus, och framförallt ägaren; dess kompetens och möjlighet att tillföra kapital. Till följd därav kan nyföretagandet påverkas; färre entreprenörer kommer sannolikt ges möjlighet att förverkliga sina drömmar, då mer startkapital kan komma att krävas.

Att sätta återbetalningsförmåga i fokus är naturligtvis en god tanke, men hur kan en bra återbetalningsförmåga säkerställas? För att möjliggöra det krävs resurser och tid, vilket banker ej alltid förfogar över i tillräcklig mängd. Trots den utveckling regeringen förväntar sig vad gäller bättre beslutsunderlag tror vi ändå att uppskattningen av ett företags återbetalningsförmåga innebär vissa svårigheter för banker. En grundlig analys av företagets återbetalningsförmåga måste göras.

Som nämnts, i empiri och teori, samlas ett antal nyckeltal in som underlag till en sådan analys. Det ska i och för sig räcka enligt teorin. Dock anser vi att dessa siffror ej bör ses som den absoluta sanningen. Ifrågasättas kan om siffrorna stämmer, det vill säga om de ger en rättvisande bild av företagets situation. Dessutom krävs en väl genomförd bedömning av företagets omvärld, och för att en sådan ska kunna möjliggöras behövs naturligtvis en stor kunskap om branschen hos kreditgivaren.

Banker har poängterat att kredit alltid bör nekas om återbetalningsförmågan inte kan anses tillräcklig. På grund av de svårigheter som finns att uppskatta återbetalningsförmågan hos ett företag bör, då den anses tillräcklig, ändå säkerheter behålla en betydande plats i kreditprocessen.

Som har framkommit i tidigare kapitel är det framförallt panten i olika tillgångar som kommer att bli av större vikt, på bekostnad av den tidigare vida använda företagsinteckningen. Covenants har, i de tillfrågade bankernas kreditgivning, tidigare fungerat som ett alternativ till säkerheter för större företag. En för oss tänkbar utveckling skulle kunna vara att användningen av covenants ökar och även blir ett alternativ för mindre företag. Det innebär större krav på att företaget håller bland annat sin lönsamhet, soliditet och likviditet på en tillfredsställande nivå. En ökad användning av en sådan säkerhetsform kan tyckas vara bra på längre sikt då en bra återbetalningsförmåga kan garanteras under hela kreditprocessen, och inte endast vid tidpunkten för beviljandet av krediten. En följd effekt kan därmed vara minskat antal konkurser. Vi tror dock inte att covenants i praktiken kommer att fungera som ett rent alternativ till säkerheter för alla sorters företag. Dessutom bör även här uppmärksammas de problem som uppskattning av återbetalningsförmåga innebär och därmed risken med att endast förlita sig på risken för fallissemang vid en kreditbedömning. Som ett komplement kan det av ovan nämnda resonemang dock vara av intresse att beakta, då risken för fallissemang på detta sätt kan reduceras något.

6.2 Kreditformer

I framtiden kommer en strukturell förändring ses ifråga om kreditformer. Företagsinteckning kommer att bli allt mer ovanligt att ta ut vid krediter, och har av flertalet banker framställts som en utdöende säkerhet på längre sikt. Alternativa kreditformer som kan öka i betydelse då företagsinteckningen minskar i värde baseras främst på säkerheter i direkta pantobjekt. Framförallt kundfordringar har vid upprepade tillfällen nämnts som det viktigaste pantobjektet. Vid finansiering av rörelsekapitalbehov kommer därmed factoring antagligen att bli den kreditform banker först och främst försöker använda sig av.

En förändring i erhållen kredit är enligt bankerna att vänta då en övergång från företagsinteckning till factoring å ena sidan innebär ett mindre säkerhetsunderlag men å andra sidan en högre belåningsgrad. Förändringen förväntar vi oss därmed komma att se annorlunda ut från ett företag till ett annat, då andel kundfordringar av företagsinteckningsunderlaget naturligtvis är olika stor.

Problem för företag med varulager som säkerhetsunderlag har av bankerna diskuterats, och rör de praktiska svårigheter en överlåtelse av varulager skulle innebära för de flesta företag. En eventuell lösning anser vi dock skulle kunna vara ett överlämnade av ett dokument, vars funktion är att representera det varulager företaget innehar. Problem kvarstår dock, framförallt vad gäller möjligheter till bedrägeri. En minimering av detta skulle kräva kontinuerliga kontroller, vilket innebär höga kostnader för banken, och därmed i slutändan även för företaget i och med att kostnaden troligen tas ut i en högre räntesats. Den behövda kontrollen speglar nämligen den högre risk ett sådant företag innebär för banken, i form av osäkerhet rörande säkerhetens storlek, vilket naturligtvis ska avspglas i en högre ränta. Beaktas bör dock genomförbarheten av en räntehöjning, på grund av den tidigare nämnda konkurrenssituationen.

Även andra företag har i dagsläget vissa svårigheter att använda sig av denna kreditform, såsom mindre företag, de med akontofakturering samt där retur av varor är vanligt förekommande. Vad gäller de fakturor som rör varor som lätt kan returneras är antagligen möjligheterna till förändring små. För de andra nämnda företagen har dock förslag på långsiktiga lösningar nämnts i intervjuerna.

För de mindre företagen ses en anpassning redan nu hos bankerna, och denna förväntas fortsätta. Factoring kommer att göras mer standardiserad och enkel, och inkludera ett mindre antal tjänster. Ett uppnående av stordriftsfördelar vad gäller de administrativa kostnaderna blir särskilt märkbar för de mindre företagen, då de större förmodligen har andra möjligheter att själva uppnå sådana fördelar. Det talar för att factoring bör vara en mycket bra kreditform för just dessa mindre företag. De allra minsta företagen kommer dock antagligen fortfarande försöka undvikas av banker, då de har sagts innebära för stora kostnader i förhållande till den lilla intäkt som är möjlig. En viss nivå på omsättningen krävs därmed. Tack vare ovan nämnda utveckling av factoring väntar vi oss en förbättring, men problemet kommer dock antagligen inte lösas helt och hållet.

Vad gäller det nuvarande problemet vid akontofakturering skulle en tänkbar lösning enligt bankerna vara ett undertecknande av leveransgodkännande från slutkunderna sida. Om en sådan lösning skulle accepteras av företagen, och fungera, skulle stora problem kunna överkommas. En tänkbar utveckling på längre sikt anser vi skulle kunna vara att företag i allt högre grad kräver en sådan

överenskommelse vid finansieringsproblem. Ett intresse för en sådan lösning bör även finnas hos bankerna, vilka därmed kan komma att hjälpa till med kontakter mellan leverantör och kund och bidra till att även dessa företag kan använda sig av factoring.

Bankernas åsikter kring huruvida factoring lämpar sig för säsongsberoende branscher är delade. Priset per faktura har sagts bli för högt i perioder då antal fakturor är lågt. En lösning skulle dock kunna vara att använda sig av ett genomsnitt av fakturor över en längre period, och utifrån det beräkna kostnaden för företaget. Vi anser att factoring ändå bör vara ett bättre alternativ än traditionell checkkredit, då krediten i det första fallet ökar och minskar med omsättningen.

En utveckling av factoring finns redan men förväntas fortskrida i en allt snabbare takt. Banker har framhållit den ökning i efterfrågan, och därmed utbudet, som kan ses vilket leder till en kontinuerlig utveckling och förfining av produkten. Det skulle i förlängningen kunna innebära att factoring som produkt uppvisar bättre kvalitet och även lägre pris, i och med en större erbjuden kvantitet. Det sistnämnda kan förklaras av de stordriftsfördelar som föreligger vid factoring.

Utifrån den av bankerna nämnda förändring i deras kreditgivningsstruktur, vad gäller de kreditformer som erbjuds, kan bankers utseende och funktion i framtiden förväntas se annorlunda ut. Denna förändring anser vi bör innebära att bankers finansbolag sannolikt kommer att öka ytterligare i betydelse, och utgöra en viktigare del i bankers kreditgivning. En annan eventuell och, av flertalet tillfrågade, önskvärd utveckling är ett närmare samarbete med fristående factoringbolag. En fördelning av arbetsuppgifter samt kunder skulle kunna göras på detta sätt. De mer riskfyllda bör söka sig till de fristående factoringbolagen och banker kan därmed inrikta sin verksamhet på de mindre riskfyllda kunderna. Uppdelningen är naturligtvis inte statisk. En åsikt framförd av ett av de fristående factoringbolagen är att då företaget utvecklas och dess verksamhet i ett senare skede blir mer stabil bör dess finansiering snarare bestå av mer långsiktiga banklösningar. Ett närmare samarbete anser vi kunna gynna såväl bankerna som factoringbolagen, inte minst vad gäller en utveckling av produkten i sig. Factoringbolagen bör på detta sätt dessutom uppnå en högre acceptans och ett bättre rykte, det vill säga en bra marknadsföring kan erhållas.

För att ytterligare höja kvaliteten hos factoringbolagen och förbättra dess rykte anser vi dessutom att kraven på factoringbolag bör höjas och kontrollen öka. Det är av stor vikt att företag i större utsträckning kan känna sig övertygade om att pålitlighet och professionalism är närvarande hos de factoringbolag som verkar på marknaden.

6.3 Kunder

Vissa företag förväntas, utifrån ovan diskussion, möta vissa finansieringssvårigheter inom en överskådlig tidsram i och med den lagförändring som har trätt i kraft. På längre sikt förväntar vi oss dock att banker kommer att ha större möjligheter att anpassa sig till de förutsättningar som föreligger, och möjligtvis kan en kontakt med de drabbade återupprättas.

Lagförändringen har vid upprepade tillfällen kritiserats för dess negativa påverkan på småföretag. Dock kan den innebära just motsatt effekt på längre sikt. Småföretag har tidigare mött svårigheter, enligt flertalet tillfrågade banker, då en viss storlek på tillgångar har krävts för att kunna ta ut företagsinteckning och använda denna som säkerhet vid krediter. I takt med den i dagsläget rådande utvecklingen, i form av en enklare factoringvariant, förväntar vi oss att dessa företags möjligheter istället förbättras. Tills factoring anpassats kommer dock krav på andra alternativa säkerheter framföras, såsom personliga säkerheter. En sådan utveckling är i regel ytterst olycklig för småföretag och dess ägare, vilket de tillfrågade bankerna har framfört och vilket vi instämmer i.

Det är inte endast bankerna som förväntas bli tvingade att förändra sin inställning, utan även företagen. En anpassning i företags verksamhet till dess finansieringsmöjligheter anser vi krävas. Sådana krav skulle kunna visa sig i en effektivisering av varuflöden för de företag som uppvisar stora varulager, exempelvis med hjälp av Just-In-Time. Dessa företag kan i annat fall, som vi tidigare nämnt, se sina finansiella källor drastiskt reduceras då deras i stort sett enda möjlighet att erhålla krediter har varit med hjälp av företagsinteckning som säkerhet. Ett minskat varulager innebär ett minskat rörelsekapitalbehov, ceteris paribus, vilket medför att factoring kan ses som en lämpligare finansieringslösning än vad som annars hade varit fallet.

Andra variabler i kreditbedömningen samt andra kreditformer har framförts av de tillfrågade bankerna bli av större vikt i framtiden, vilket eventuellt kommer att visa sig i företagets struktur. Bankerna kommer att fokusera på mer kortsiktiga likviditetsbegrepp, vilket vi befarar på längre sikt kommer att påverka ett företags verksamhet och planeringshorisont. En övergång från långsiktig till mer kortsiktig inriktning kan ses som tvivelaktig, vilket påverkar ett upprätthållande av en välfungerande verksamhet på längre sikt. En nedskärning av vissa tjänster anser vi dessutom bör vara att vänta och en del administrativa funktioner kan förväntas försvinna, i och med att factoringbolag tar över delar av verksamheten kring företagets kundfordringar. Behov av särskilda datasystem kan skapas på grund av de nya factoringvarianter som är under utveckling. Ytterligare en effekt som enligt oss eventuellt är att vänta är att kortare betalningstider blir standard. Inte

alla efterverkningar av lagförändringen är till synes negativa. De som ej klarar av de nya förutsättningarna, bland annat i fråga om snabbare betalning, kommer få svårigheter att överleva. En sådan utveckling anser vi skulle kunna bidra till en högre effektivitet i samhället, där de starkaste och mest lönsamma har större chans att överleva, vilket medverkar till ett uppnående av ett förut nämnt syfte med reformen. Företag som saknar överlevnadspotential ska inte ges konstgjord andning, vilket på längre sikt bör leda till att konkurser i högre grad kan undvikas.

En fråga som har rests är huruvida tillväxtföretag kommer att påverkas av nämnd förändring. Från detta skulle en slutsats kunna dras kring möjligheten och viljan till nyetablering i samhället. Från den insamlade empirin kan två olika drivkrafter urskiljas. Först och främst passar den växande kreditformen factoring tillväxtföretag mycket bra. Dessutom är det slutkunderna som är av intresse, vilket underlättar för nystartade företag med bristande historisk information. En analys av dem är därmed inte lika relevant i bankernas kreditbedömning. Men även krafter som talar mot en sådan utveckling kan urskiljas. Högre krav på ägarna är en av de variabler som har framförts kommer att fokuseras än mer i bankernas kreditbedömning. Deras möjligheter att skjuta till mer eget kapital blir av större vikt. Företags enda möjlighet att uppfylla sådana krav kan bli att i större utsträckning vända sig till externa riskkapitalister. Svårigheter med en sådan lösning finns dock från såväl företags som riskkapitalisters sida.

Hur effekten på entreprenörers incitament att starta företag och därmed nyetableringen i samhället utfaller är utifrån ovan resonemang svårt att med säkerhet säga. Dock har vi uppfattningen att den senare drivkraften är större inom en överskådlig framtid, vilket innebär att ett något försämrat företagsklimat är att vänta.

Inte bara för tillväxtföretag utan för små företag i allmänhet kan riskkapitalmarknaden i vissa fall ses som en lösning, i och med de ökade kraven på ägarna, vilket har framhållits av bankerna. En utveckling av den befintliga riskkapitalmarknaden anser vi därför bör ske för att fånga upp de drabbade och minska det finansiella gapet. Möjligtvis bör staten stödja drabbade småföretag genom subventioner till riskkapitalmarknaden. En minskning av reavinstskatter hos riskkapitalister kan också öka deras incitament till investering i småföretag.

Ett av de fristående factoringbolagen har framfört en önskan om en höjd risknivå i bankers kreditgivning. I och med att den i dagsläget mest förekommande säkerheten, företagsinteckningen, har minskat i värde kan antas att risken för banken tenderar att öka. Då återbetalningsförmågan hos ett företag bedöms vara acceptabel, har de tillfrågade bankerna sagt sig bli tvingade att ta på sig större blancokrediter vid säkerhetens värdeminskning. Banker betonar dock vikten av en

konstant låg riskprofil då de ej ska utgöra riskkapitalister. Dessutom, vilket har nämnts i empirin, kan en högre risk ej kompenseras med en högre ränta på grund av konkurrensskäl. De kompenserar därför i så stor utsträckning som möjligt den högre risken med större krav på återbetalningsförmåga, det vill säga en lägre risk för fallissemang. Dessutom utvecklas alternativa kreditformer, framförallt factoring, som kan tillgodose bankers behov av en tillfredsställande säkerhetsnivå. Som diskuterats ovan kan en uppdelning av kunder, mellan banker och factoringbolag, uppfylla såväl bankers som företags behov. På grund av att denna omedelbara anpassning dock kan anses som orimlig ser vi på kort sikt ett scenario där banker tvingas att öka sin risknivå.

En större förändring i bankers riskprofil vore enligt oss att utmana det som bankväsendet är uppbyggt på; låga risker och hög säkerhet. På längre sikt tror vi dock att en anpassning kommer att kunna göras, i form av det som tidigare diskuterats. En förändrad riskprofil i bankers kreditgivning behöver därmed inte bli en konsekvens av den reviderade Förmånsrättslagen. Det bör vara samhällsekonomiskt motiverbart att behålla bankers låga riskprofil, då det kapital man spelar med tillhör just allmänheten. En osäkerhet gällande det placerade kapitalet borde rimligtvis medföra ökade räntor och kortsiktiga handlingsplaner från insättarna, vilket vi anser motverka ett uppnående av en samhällsekonomisk effektivitet.

6.4 Förslag till fortsatt forskning

- En tänkbar studie är att kartlägga lagförändringens konsekvenser ur ett företagsperspektiv, och därmed fokusera på hur deras finansieringsmöjligheter kommer att påverkas. En vidare utveckling vore dessutom att studera de finansieringsalternativ som står till buds. En fokusering på hur dessa kan anpassas för att tillmötesgå de eventuella finansieringsproblem som kan uppstå skulle vara av intresse.
- Ovan nämnda inriktning skulle kunna användas i en fallstudie, där en fördjupning görs på ett specifikt företag. En kartläggning av lagförändringens effekter på företaget och lösningar, i form av alternativa kreditformer och kreditgivare, på de eventuella problem som kan uppstå är då i fokus.
- En liknande studie som den av oss genomförd skulle vara intressant att utföra då ett antal år har förlöpt. Därmed kan ses vilka konsekvenser lagförändringen verkligen fick.

Kapitel 7

Referenser

Publicerade källor

Altman, Edward, (2003). "Quantitative techniques for the assessment of credit risk", *AFP Exchange*, vol 23, s.6-12.

Andersen, Iben, (1998). *Den uppenbara verkligheten*. Lund: Studentlitteratur.

Anonymous, (1999). "Developments in small business finance", *Bank of England Quarterly Bulletin*, s. 207-209.

Avery, Robert – Bostic, Raphael – Samolyk, Katherine, (1998). "The role of personal wealth in small business finance", *Journal of Banking & Finance vol 22*, s. 1019-1061.

Berger, Allen – Udell, Gregory, (2002). "Small business credit availability and relationship lending: The importance of bank organisational structure", *The Economic Journal vol 112*, s.32-53.

Bergström, Svante – Lennander, Gertrud, (2001). *Kredit och säkerhet*. Uppsala: Iustus.

Boman, Per, (1985). *Factoring och leasing*. Stockholm: PA Norstedt & Söners Förlag.

Broomé, Per – Elmér, Leif – Nylén, Bertil, (1998). *Kreditgivning till företag*. Lund: Studentlitteratur.

Fregert, Klas – Jonung, Lars, (2003). *Makroekonomi*. Lund: Studentlitteratur.

Harris, Milton – Raviv, Artur, (1991). "The theory of capital structure", *The Journal of Finance*, vol 46, s.297-256.

Holme, Idar – Solvang, Bernt, (1997). *Forskningsmetodik: Om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur.

Höglund, Olle, (1999). *Sveriges rikes lag*. Stockholm: Norstedts Juridik.

Idling, Lillemor, *Småföretagare kan få gehör hos riksdagen om låneregler*, Sydsvenska dagbladet, 2004-09-24.

Jacobson, Tor – Roszbach, Kasper, (2003). "Banklending policy, credit scoring and value at risk", *Journal of banking and finance*, vol 27, s.615-633.

Landström, Hans – Andersson, Patric, (2003). *Småföretaget och kapitalet: Svensk forskning kring små företags finansiering*. Stockholm: SNS Förlag.

Lopez, Jose, (2001). "Modeling credit risk for commercial loans". *FRBSF economic letter*, s. 1-5.

Miller, Merton – Modigliani, Franco, (1958). "The cost of capital, Corporation Finance and the Theory of Investment", *The American Economic Review*, vol 48, s.261-297.

Myers, Stewart, (1984) "The Theory of Capital Puzzle", *The journal of Finance vol 39 nr 3*, s. 575-592.

Papadimitriou, Dimitri – Phillips, Ronnie – Randall, Wray, (1994). "An Alternative in Small Business Finance", *The Jerome Levy Economics Institute of Bard College- Public policy Brief*, No 12

Parkinson, Kenneth – Ochs, Joyce, (1998). "Using credit screening to manage credit risk", *Business credit*, vol 100, s.22-27.

Patel, Runa – Davidson, Bo, (2003). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.

Pettersson, Gertrud, (1996). *Att skriva rapporter*. Företagsekonomiska institutionen, Lunds Universitet.

Rosengren, Karl-Erik – Arvidsson, Peter, (1992). *Sociologisk metodik*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.

SOU 1999:1, Nya förmånsrättsregler.

SOU 1998:93, Kapitalförsörjning till småföretag.

SOU 1992:113, Insolvensutredningens slutbetänkande.

Studieförbundet Näringsliv och samhälle, (2000). *Modern finansiell ekonom*. SNS Förlag.

Svedin, Jenny, (1992). *Kreditgivning och kreditbedömning av företag*. Malmö: Almqvist & Wiksell ekonomiförlag

Tegin, Åke, (1993). *Kredithandboken: finansieringsformer, säkerheter och risker*. Stockholm: Norstedts juridik.

Titman, Sheridan – Tompaidis, Stathis – Tsyplakov, Sergey, (2004). "Market Imperfections, Investment Flexibility, and Default Spreads", *The Journal of Finance*, vol 59, s.165-205.

Tucker, Jonathan – Lean, Jonathan, (2003). "Small firm finance and public policy", *Journal of small business and enterprise development*, vol 10, s.50-61.

Wallis, Lyle, (2001). "Credit scoring", *Business Credit vol 103 nr 3*, 50-52.

Opublicerade källor

Arvidsson, Jenny – Eriksson, Stina – Karlsson, Emma, *De nya Förmånsrättsreglerna – påverkan på kreditgivning till små företag* (2004), Växjö Universitet

Månsson, Lena-Marie – Norling, Sara, *Ny lagstiftning om förmånsrätt och företagshypotek – Hur bankernas kreditgivning till företag påverkas* (2003), Göteborgs Universitet

Elektroniska källor

www.advokatsamfundet.se, 2004-04-05 (nya förmånsrättsregler-företagshypotekets ställning)

www.bankforeningen.se, 2004-04-05 (livskraftiga företag drabbas av nya förmånsrättsregler)

www.di.se, 2004-04-05 (bankerna skräms om förmånsrätten)

www.europa.eu.int, *Analysis of Use of Factoring*, 2004-05-06

www.frek.org/konkurser.htm, 2004-04-05

www.frek.org/proposition.htm 2004-04-05

www.konsumentbankbyran.se 2004-04-08

www.riksdagen.se, 2004-04-05 (snabbprotokoll 2002/03:116)

www.riksdagen.se, 2004-04-05 (snabbprotokoll 2003/04:80)

www.riksdagen.se, 2004-04-05 (lagutskottets betänkande 2002/03)

www.nutek.se, 2004-04-08 (företagarguiden, typer av finansiering)

Muntliga källor

Färs&Frosta Sparbank
Föreningssparbanken
Handelsbanken
Nordea
Skandinaviska Enskilda Banken
Skånes Provinsbank
Sparbanken Finn

Custodia Credit AB

Faktab

Intervjuer har också genomförts med representanter från Färs & Frostas finansavdelning, Handelsbanken Finans samt SEB Finans.

Bilaga 1

Intervjumall

1. Hur fungerar Er kreditgivning till företag idag? För småföretag?
 - Hur stor vikt läggs på säkerhet respektive återbetalningsförmåga?
 - Är det kvantitativa eller kvalitativa aspekter som fokuseras mest vid en bedömning av företags återbetalningsförmåga?
 - Vilka variabler analyseras vid kvantitativ respektive kvalitativ kreditbedömning?
 - Vilka säkerheter är de vanligast förekommande?
 - Vilka låneformer är de vanligast förekommande?
2. Vad anser Ni vara syftet med förändringen i Förmånsrättslagen?
3. Hur har denna förändring påverkat/kommer att påverka Er kreditgivning?
4. Kommer Ni att fokusera mer på återbetalningsförmåga än tidigare?
5. Kommer Ni att beakta andra variabler än tidigare i kreditbedömningen av företags återbetalningsförmåga?
6. Har Er syn på säkerheter förändrats? Föredrar Ni andra former av säkerheter än tidigare?
7. Hur kommer Ni att hantera de redan befintliga krediterna? Kommer ytterligare säkerheter krävas från företagen?
8. Vilka kreditformer kommer att påverkas av de nya förmånsrättsreglerna?
9. Vilka företag anser Ni kommer att drabbas hårdast av reformen? Varför?
10. Hur tror Ni att deras finansieringsmöjligheter kommer att påverkas? Vilka alternativ finns för dessa företag?
11. Vad är Er uppfattning angående rekonstruktioner av företag i kris?
 - Hur tror Ni att antalet rekonstruktioner respektive konkurser kommer att förändras i framtiden?
 - Kommer Ni att bli mer aktiva i en eventuell rekonstruktionsprocess för ett företag i kris?
 - Kommer Ni att ingripa i ett tidigare skede?